

บทความพิเศษ

ป๊อปเสียงที่ดังสั้นๆ แต่ดังทุกหนทุกแห่ง*

ธเนศ วงศ์ยานนาวา¹

I

เพลงป๊อปที่มาจากคำ “Pop” ไม่ได้หมายถึงเสียงดังออกแบบเปิดฝา เพราะเสียงเพลงป๊อปมาจากคำว่า “popular” ไม่ใช่มาจากคำภาษาอังกฤษ “pop” ความหมายในรูปแบบของความนิยมของเหล่ามหาชนนั้นเป็นปรากฏการณ์ใหม่ ทั้งภายใต้การขยายตัวของรัฐประชาชาติ (nation-state) อันเป็นรูปแบบของรัฐ ที่ได้รับความนิยม (popular) ในศตวรรษที่ยี่สิบ และการผลิตอุตสาหกรรมนั้น ทำให้มวลมหาชน (mass) และสรรพสิ่งที่ถูกผลิตขึ้นในแบบที่ละมากๆ (mass) เป็นไปได้ คำว่า “popular” มาจากรากละติน “popularis” ที่หมายถึงประชาชน ในขณะที่ “ประชา” ในรากสันสกฤตนั้นยังรวมไปถึงการเกิด การผลิต ช่วงวัย (generation) สิ่งมีชีวิต ประชาชน มนุษยชาติ ไปจนถึงน้ำอสุจิ

คำว่า “popular” แสดงถึงประชาชน มวลชน ยอมรับ หรือสนใจ คลั่งไคล้ อะไรที่มีร่วมกัน (common) ลักษณะทั่วไป (general) คำคำนี้ยังเชื่อมโยง กับคำ “populus” ที่หมายถึงประชาชนคนธรรมดาๆ ผุ่ชน มนุษยชาติ คำคำนี้ จึงเชื่อมโยงกับ “multitude” ทั้งหมดนี้ภายใต้โครงสร้างสังคมที่มีลำดับชั้น เช่น สังคมฟิวดัล (feudal society) ฯลฯ ยังแสดงถึงความแตกต่างทางชนชั้น ความแตกต่างของ “popularis” กับ “nobilis” พวกมีฐานะนักรหรือขุนนาง สำหรับ

* บทความนี้ปรับปรุงจากคำบรรยายสำหรับปาฐกถาเปิดงานเสวนาวิชาการ “ป๊อปคัลเจอร์... ไม่แคร์เวลด์” จัดขึ้นโดยหลักสูตรปริญญาโทวารสารศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาสื่อสารมวลชน (MA) คณะวารสารศาสตร์ และสื่อสารมวลชน ณ ห้อง JM 402 คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์ วันที่ 24 มกราคม พ.ศ. 2562

¹ รองศาสตราจารย์ ประจำคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

“nobilis” ก็หมายถึงสิ่งสูงกว่า ดีกว่า เหนือชั้นกว่า ซาดิกำเนิดที่สูงกว่า ที่มีชื่อเสียง เพราะฉะนั้นก็ย่อมได้รับการเคารพยกย่อง มีเกียรติยศสูงส่ง อะไรที่ “pop” ในความหมายที่ผ่านรากละติน “popularis” บ่งบอกคุณลักษณะทางชนชั้นที่ไม่ได้สูงศักดิ์

คุณลักษณะของวัฒนธรรมชาวบ้าน (popular culture) จึงเป็นเรื่องของคนธรรมดาๆ วัฒนธรรมที่เรียกได้ว่าเป็นวัฒนธรรมของคนทุกๆ คน นักประวัติศาสตร์อย่าง Peter Burke เห็นว่า วัฒนธรรมชาวบ้าน (popular culture) พบเห็นได้ตั้งแต่ศตวรรษที่สิบหก² ด้วยความเป็นวิถีชาวบ้านทำให้วัฒนธรรมที่ได้รับความนิยม (popular) นั้นเป็นของคนแทบจะทุกๆ คน วัฒนธรรมที่ “ป๊อป” จึงบ่งบอกถึงปริมาณมากๆ ความเป็นป๊อปแสดงถึงความนิยมของคนส่วนใหญ่หรือคนธรรมดาๆ ที่ปริมาณมากกว่าชนชั้นนำหรือชั้นสูง

นัยของคำว่าป๊อปที่แสดงนัยของปริมาณเนื่องด้วยเป็นเรื่องของคนหมู่มากนั้น หลีกหนีเรื่องลำดับชั้น (class) ไปไม่ได้ เพียงแต่ความเป็นชนชั้นของคนธรรมดาเป็นอะไรที่หลอกหลอนชนชั้นนำได้ตลอดระยะเวลาประวัติศาสตร์การเมืองสมัยใหม่ตามโครงสร้างรัฐประชาชาติ (nation-state) ที่ผู้นำต้องฟังเสียงเรียกของประชาชน ความเป็นประชานิยม (populism) เป็นอะไรที่หลอกหลอนชนชั้นนำ แต่ในขณะเดียวกัน ชนชั้นนำก็สามารถที่จะระดมใช้ผู้คนชนชั้นต่ำเหล่านี้ได้เสมอ ความเป็นป๊อปและเป็น “class” บ่งบอกความเป็นลำดับชั้นที่ไม่เท่าเทียมกัน แม้ว่าความหมายของชั้นเรียนห้องเรียน (class) จะยังคงรักษาความชัดเจนในความหมายอยู่ด้วยก็ตาม

แต่การเข้าห้องเรียนในอดีตก่อนหน้าที่การศึกษาจะกลายเป็นสิทธิพื้นฐานและเป็นกลไกของรัฐประชาชาติ (nation-state) นั้น ก็ยังบ่งบอกถึงความมีสถานภาพหรือมีฐานะอันตรมากกว่าที่จะเป็นวิถีชีวิตของชาวนา เพราะอย่างน้อยๆ ก่อนหน้าศตวรรษที่ยี่สิบ ชาวนายากที่จะเป็นพวกที่ได้รับการศึกษาระดับมหาวิทยาลัย ความเป็นชนชั้นไม่ได้มีความชัดเจนในการบ่งบอกถึงคุณสมบัติที่โดดเด่นหรือมีคุณภาพที่เหนือกว่า แต่ถึงกระนั้นก็ดี ความหมายของการมี “class”

² Burke, P. (2009), *Popular Culture in Early Modern Europe*, 3rd edition, London: Routledge.

หรือการมีระดับและคุณภาพดีปรากฏให้เห็นได้จากกรกล่าวถึง “class” ความแตกต่างเชิงคุณภาพบ่งบอกถึงคุณลักษณะโดดเด่นทางชนชั้น (class distinction) ที่ทำให้เกิดคุณสมบัติแตกต่างกันทางชนชั้นในรูปของการดำเนินชีวิต เช่น รสนิยม ฯลฯ

คำว่า “classic” บ่งบอกความหมายทางชนชั้นในรากละติน “*classicus*” โดยระบุสถานะทางชนชั้นของชนชั้นสูงหรือ “*classis*” ในศตวรรษที่สิบเจ็ด คำว่า “classic” บ่งบอกว่าเป็นของชนชั้นสูง ชนชั้นสูงที่ถูกจัดระเบียบให้ดีกว่าและสูงส่งกว่า อะไรที่เป็นของชนชั้นสูงก็จะเป็นต้นแบบ (model) ที่ต้องเลียนแบบ ด้วยความเป็นจักรวรรดิโรมันที่เหล่าจักรวรรดิทั้งหลายของโลกตะวันตก เช่น อังกฤษ (*Pax Britannica*) อเมริกา (*Pax Americana*) ฯลฯ โหยหาทำให้แสดงตัวผ่านหรือเลียนแบบความยิ่งใหญ่แห่งกรีกและโรมันเป็นแรงปรารถนา (desire) ที่สำคัญ การสถาปนาความยิ่งใหญ่ให้กับกรีกโรมันเป็นวิถีสำคัญของภูมิปัญญาชนชั้นนายยุโรปตั้งแต่ปลายศตวรรษที่สิบแปดเป็นต้นมา โดยทั้งสองวัฒนธรรม บ่งบอกความเป็น “classic” ที่ยังแสดงถึงแรงปรารถนาที่ต้องการแสดงตัวกับจักรวรรดิที่ยิ่งใหญ่และสูงส่ง การได้ศึกษาเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญากรีกโรมันมาสู่อุชนรุ่นหลัง จึงเป็นวิถีทางชนชั้นที่บ่งบอกถึงความสูงส่งที่กำกับด้วยความเป็นนิรันดร์หรือสากล (universal) ด้วยความเป็นนิรันดร์ที่ “หวนกลับ” (จากรากละติน “*verso*”) มาหาได้เสมอๆ ก็ทำให้ผลงานที่ถูกจัดให้เป็นคลาสสิกถูกทำให้หยิบขึ้นมา “อ่าน” หรือ “ดู” ซ้ำได้เสมอๆ

ในบทความ “Why Read the Classics?” ของ Italo Calvino (1923-1985) นักเขียนอิตาเลียนพยายามให้คำตอบกับสิ่งที่ได้จากการอ่านงานคลาสสิก การอ่านผลงานคลาสสิกทำให้มีการอ่านซ้ำๆ การอ่านงานคลาสสิกไม่ได้เป็นการอ่านครั้งเดียว คลาสสิกจึงไม่ใช่วิถีของคนที่เพิ่งมีประสบการณ์กับโลก ถึงแม้ว่าจะอ่านงานคลาสสิกเป็นครั้งแรกเมื่อเติบโตแล้ว ก็จะได้ความสุขแตกต่างไปจากการอ่านเมื่อตอนเด็กๆ เมื่ออ่านงานคลาสสิกใหม่จึงเกิดมุมมองใหม่ๆ เสมอ อายุที่แสดงถึงประสบการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปทำให้ความเข้าใจงานคลาสสิกเปลี่ยนแปลงไป ผลงานคลาสสิกไม่เคยจบการสนทนากับผู้อ่าน การสนทนาดำเนินต่อไป

ทุกครั้งเมื่อมีการอ่านใหม่ สายสัมพันธ์ที่มีต่องานคลาสสิกช่วยให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจและนิยามตัวเองได้ว่าเป็นอะไรผ่านความสัมพันธ์กับผลงานคลาสสิก³

การศึกษาเรื่องราวของกรีกโรมันกลายเป็นต้นทางสำคัญของความยิ่งใหญ่ของตะวันตกที่ขยายตัวไปพร้อมกับจักรวรรดินิยม เมื่อเยอรมนีขึ้นมาเป็นอำนาจในครึ่งหลังของศตวรรษที่สิบเก้า กรีกและโรมันได้กลายเป็นรากฐานสำคัญของอารยธรรมตะวันตก รากฐานความคิดสำคัญของกรีกโบราณวางรากฐานให้กับการเปลี่ยนแปลงมนุษย์จากสภาวะตามธรรมชาติให้เข้ามาอยู่ในสภาวะของการมี rationality ที่จะเป็นตัวชี้นำปกครองดูแลมนุษย์ประหนึ่ง “ลูกแกะที่หลงทาง” สัตว์ดูแลปกครองตัวเองไม่ได้ สภาวะตามธรรมชาติเป็นสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา สภาวะตามธรรมชาติเป็นสภาวะที่มนุษย์เป็นเพียงหมาป่ากับหมาป่าด้วยกัน (*homo homini lupus/a man is a wolf to another man*) ทั้งนี้รัฐศาสนาและวัฒนธรรมทำให้มนุษย์เชื่อง ด้วยกลไกเหล่านี้มนุษย์จะมีชีวิตที่ดีหรือมีความสุขสุดยอด (*eudaimonia*) หรือได้อยู่กับพระเจ้าหรือมีสุนทรียะการแบ่งสภาวะธรรมชาติ (*nature*) ออกจากวัฒนธรรม (*culture*) ไปจนถึงความป่าเถื่อนและอารยธรรมนั้นเป็นรากฐานสำคัญของระบบวิถีคิดตะวันตก⁴

การอ่านงานคลาสสิกถูกทำให้เชื่อว่า เป็นเส้นทางของความคิดลึกซึ้งที่ให้มนุษย์มีความเป็นอารยะ ความคิดลึกซึ้งลึกซึ้งซึ่งเกิดขึ้นจากการใช้เวลาไตร่ตรอง (*contemplate*) และนึกคิดเกี่ยวกับอะไรที่ผลงานคลาสสิกนำเสนอ การอ่านงานคลาสสิกต้องการเวลา ต้องการสมาธิ ต้องการความตั้งใจและการอุทิศตัวเองให้กับผลงาน การอ่านผลงานคลาสสิกจึงต้องมีพลังและทรัพยากรที่จะอุทิศเวลาให้ผลงานคลาสสิกจึงแสดงนัยทางชนชั้นอยู่เสมอ ผลงานคลาสสิกไม่ใช่เรื่องสั้นๆ และคิดสั้นๆ ผลงานคลาสสิกเต็มไปด้วยความซับซ้อน งานคลาสสิกไม่ได้ต้องการความกระชับ ผลงานคลาสสิกไม่ได้มีความชัดเจนตอบโต้แบบขาวกับดำ ผลงานคลาสสิกไม่สามารถตอบได้ในแบบคำถามแบบ “ตรงประเด็น” ผลงานคลาสสิก

³ Calvino, I. (October 9, 1986), “Why Read the Classics?”, translated by Patrick Creagh, *The New York Reviews of Books*, 33(15).

⁴ ดู Descola, P. (2013), *Beyond Nature and Culture*, translated by Janet Lloyd, Chicago: University of Chicago Press.

ไม่ได้ย่อยให้แล้ว ผลงานคลาสสิกไม่ใช่อะไรที่ทำให้ดูง่าย ๆ (simple) ผลงานที่แก้ไขปัญหาก็ได้ทุกอย่างในแบบทำอย่างไร (how to) ผลงานคลาสสิกไม่สามารถสรุปได้ออกมาเพียงบรรทัดเดียว ผลงานคลาสสิกไม่ได้มีย่อหน้าสั้น ๆ ผลงานคลาสสิกไม่ใช่ประโยคสั้น ๆ ผลงานคลาสสิกไม่สามารถลดทอนให้เหลือเป็นเพียงบทคัดย่อสำหรับผู้บริหาร หรือย่ออย่างง่าย ๆ ออกมาเป็น “หัวกระสุน” (bullet points) ที่ไม่ได้ต้องมีอะไรที่ซับซ้อนทางความคิด

การนำเสนอผลงานแบบ “หัวกระสุน” เป็นการปฏิบัติการขององค์กรขนาดใหญ่ (bureaucracy) องค์กรที่ต้องแสดงวิถีแห่งลำดับชั้น (hierarchy) ของผู้บริหารบริษัท บริษัทและองค์กรขนาดใหญ่ที่เต็มไปด้วยจักรวาลแห่งข้อมูลทำให้ผู้ยิ่งใหญ่แห่งภาคธุรกิจดูเล็กลงเสียยิ่งกว่าเม็ดทราย อภิธานข้อมูลที่ต้องการศาสตร์แห่งข้อมูล (data science) มาจัดการฉันทัด ปัญหาเฉพาะหน้าของผู้บริหารก็ต้องจัดการข้อมูลมากมายในองค์กรฉันทัดนั้น ด้วยเวลาและประสบการณ์อันน้อยนิดกับองค์กรใหม่ (เพราะเพิ่งถูกซื้อตัวมาเป็นผู้บริหารระดับสูง) ไปจนถึงข้อจำกัดทางเวลาและประสบการณ์ของผู้บริหารที่มีต่อองค์กรใหม่ เนื่องมาจากการย้ายงานบ่อยที่สัมพันธ์กับการเพิ่มขึ้นของค่าตัวของเหล่า “ผู้บัญชาการการบริการ” ทำให้กลไกใหม่ ๆ ที่ช่วยในการทำความเข้าใจองค์กรใหม่นั้นเป็นสิ่งจำเป็น การยื่นย่อเพื่อสะดวกในการทำความเข้าใจเป็นสิ่งจำเป็น ระยะเวลาของความตั้งใจฟังกับเนื้อหา (content) ที่มีมากมายเป็นอุปสรรคต่อความเร็ว (speed) ที่บ่งบอกถึงประสิทธิภาพในการบริหารงาน ประสิทธิภาพที่เป็นดัชนีชี้วัดว่า ผู้บริหารระดับสูงจะได้งานทำต่อไปหรือไม่

II

ภายใต้แรงกดดันจากการที่จะต้องบริหารให้ได้ การจัดการอภิธานข้อมูลได้กลายเป็นประเด็นที่ได้รับ “ความนิยมหรือสนใจคลั่งคลั่ง” (popular) แม้ว่าจะไม่ใช่อะไรที่อยู่ในระดับของวิถีชีวิตบ้าน (popular culture) ก็ตาม ด้วยเทคโนโลยีที่พัฒนาไปพร้อมกับวิถีชีวิตที่มีความเร็วกำกับ ก็ทำให้ความรวดเร็ว

เป็นสิ่งที่มีความสำคัญ แม้ว่าการเร็วจะยังไม่ได้ถูกยกให้เป็นคุณธรรม (virtue) ในโลกสมัยใหม่ก็ตาม ความเร็วที่ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตมาตลอดเส้นทางการพัฒนาการของสภาวะสมัยใหม่ (modernity) จากการเดินทางมาจนถึงอินเทอร์เน็ต (internet) ไล่มาจนถึงเฟซบุ๊ก ทั้งหมดก็ล้วนแล้วแต่ทำให้ความเร็วคือลมหายใจของการดำรงชีวิต โดยอัตราความเร็วที่จะต้องเพิ่มขึ้นทุกๆ วันตามพลังของเทคโนโลยี ทำให้ความเร็วคือชีวิต

เมื่อความเร็วคือชีวิตที่บ่งบอกถึงประสิทธิภาพ ทั้งนี้ก็เพื่อบรรลุถึงเป้าหมายได้อย่างรวดเร็วทันใจ การรอคอยจึงเป็นอะไรที่ให้มีแต่ความอึดอัดคับข้องใจ ความเร็วเปลี่ยนแปลงสำนักทางเวลาของมนุษย์ ในปี พ.ศ. 2500 เสียงเพลง *ยังคอย* ประพันธ์โดย มงคล อมาตยกุล ขับร้องโดย ชรินทร์ นันทนาคร

ยังคอยยังคอยเธออยู่
ทุกลมหายใจ
รักเธอเท่าไรใจคงจะรู้
แม้เกลียดก็บอกอย่าหลอกให้คอย
ใฝ่ใจน้อยใจอยู่
เหลือทนมองดูเธอเปลี่ยนไป
ใจจริง ใจจริง นั้นคอยแต่ยั่ว
พี่มัวเหลิงลอย
หลายปีใฝ่คอยยังทนอยู่ไหว

ถึงแม้ว่าจะกระวนกระวาย ชายหนุ่มผู้หลงรักสาวก็ยังอดทนรอคอยอยู่หลายปี เวลาผ่านไปก็ยังคงรอคอย ความอดทนที่จะรอคอยเป็นวิถีชีวิตของคนในสังคมดั้งเดิม การอดทนเป็นคุณธรรม (virtue) สำคัญที่ปรากฏอยู่ในหลากหลายศาสนาและตำนานต่างๆ การอดทนรอคอยการกลับมาของพระเยซู ไล่ไปจนถึงการรอคอยการกลับมาของยูลิสซีส (Ulysses) ของเพเนโลเป่ (Penelope) เมียผู้รอคอยการกลับมาของผัวไปทำสงครามโทรจันอยู่สิบปี และอีกสิบปีกับการ

ผจญภัย ทั้งหมดเมื่อยกยอด้วยสี่สิบปี ครั้นเมื่อความเร็วที่เพิ่มอัตราความเร็วขึ้นเรื่อยๆ เป็นวิถีชีวิตของสภาวะสมัยใหม่ทำให้ความอดทนรอคอยไม่ใช่วิถีชีวิตของโลกแห่งอัตราเร่ง ในปี ค.ศ. 1960 หรือ พ.ศ. 2503 เสียงเพลง *It's Now or Never* ของ Elvis Presley

It's now or never
Come hold me tight
Kiss me my darling
Be mine tonight
Tomorrow will be too late
It's now or never
My love won't wait

ความรักไม่ต้องเลื่อนไปพรุ่งนี้ ความรักที่ก้าวไปถึงขั้นอาจจะไม่มีพรุ่งนี้ ความรักไม่ต้องการคอยอีกต่อไป กรอบความคิดว่า “พรุ่งนี้ก็สายเกินไปแล้ว” กลายมาเป็นคำสำคัญในการใช้ชีวิต วิถีชีวิตแบบ “ไม่ทำวันนี้ก็ไม่มีอีกแล้ว” บ่งบอกว่า ความต้องการและแรงปรารถนา (desire) ที่ต้องได้รับการตอบสนองทันที (instant gratification) วิถีชีวิตที่ไม่ต้องอดทนรอเป็นสิ่งที่มีคุณค่าในระบบทุนนิยม ที่ต้องการผลตอบแทนสูงสุดในเวลาที่น้อยที่สุด ความเร็วเป็นหัวใจสำคัญของประสิทธิภาพ ภายใต้โครงสร้างเศรษฐกิจสังคมที่ต้องการผลตอบแทนสูงสุดในเวลาที่น้อยที่สุด ทำให้ความเร็วคือวิถีชีวิต ความเร็วจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญในชีวิตประจำวัน ความเร็วบ่งบอกถึงจริยธรรม (ethic) ของสภาวะสมัยใหม่ สภาวะของการเพิ่มความเร็วและอัตราเร่ง ความเร็วกำกับเวลา ความถี่ จังหวะ ฯลฯ จึงเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างปัญญา (cognitive structure) จิตวิทยา และชีววิทยา

ภายใต้การขยายตัวของโครงสร้างเศรษฐกิจสังคมจาก พ.ศ. 2504 มาจนถึง พ.ศ. 2531 ประสิทธิภาพของการดำเนินชีวิตประจำวันกำกับวิถีชีวิตทาง

เศรษฐกิจให้ดำเนินไปพร้อมกับชีวิตส่วนตัว อ่าพล ลำพูน และวงไมโคร ออกแผ่น “หมื่นฟาเรนไฮต์” (2531) เสียงเพลง *บอกมาค่าเดียว* บ่งบอกว่า วิถีชีวิตและความรักแบบ ชรินทร์ นันทนาคร ได้เลือนหายไปจากวิถีชีวิต เมื่ออ่าพล ลำพูน ส่งเสียงออกมาว่า

บอกมาเลยว่าคุณคิดยังไง
จะอยู่หรือไปก็บอกมา
บอกมาเลยอย่าเสียเวลา
บอกฉันมาได้เลย
บอกมาเลยว่าคุณคิดยังไง
จะอยู่หรือไปก็บอกมา
บอกมาเลยอย่าเสียเวลา
บอกฉันมาค่าเดียว

“บอกมาเลยอย่าเสียเวลา บอกฉันมาค่าเดียว” คำค่าเดียวสั้นๆ ไม่ต้องบรรยายความให้มากมายเป็นสิ่งที่มากพอแล้ว การเสียเวลาไปกับการบรรยายความบ่งบอกถึงชีวิตที่เสียโอกาสในชีวิต ด้วยชีวิตที่ต้องประหยัด อันเป็นคุณลักษณะสำคัญของการบริหารงบประมาณ ทำให้การประหยัดเวลาถูกกำหนดให้เป็นส่วนสำคัญของงบดุลแห่งชีวิต ข้อความบรรยายมากมายยืดยาวทำให้เสียเวลา เพราะ “เวลาคือต้นทุนที่แพงที่สุดของประเทศและตัวเรา” ข้อความนี้แสดงความสอดคล้องระหว่างการดำเนินชีวิตของคนแต่ละคนและโครงสร้างเศรษฐกิจการเมืองที่ต้องการความเร็ว

การลดต้นทุนเป็นไปได้ด้วยความเร็ว สำนักของต้นทุนของชีวิตพัฒนา มาพร้อมกันกับการพัฒนาเศรษฐกิจ ด้วยการทำให้มนุษย์มีความเป็นมนุษย์ทางเศรษฐกิจ (homo economicus) มากขึ้น เพียงแต่พัฒนาการคนให้กลายเป็นมนุษย์เศรษฐกิจกินเวลาหลายทศวรรษ วัลย์ “ยังคอย” จึงแตกต่างไปจากวัลย์ “บอกมาค่าเดียว” ช่องว่างระหว่างวัลย์ที่แตกต่างกันสามทศวรรษ ด้วยอัตราเร่ง

ที่รวดเร็วขึ้นบ่งบอกถึงการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา แม้ว่า การเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วจะไม่ใช่ว่าสิ่งที่พึงปรารถนา เพราะการเปลี่ยนแปลงทำลายความคุ้นเคย (defamiliarization) ความคุ้นเคยในวิถีชีวิตสร้างความมั่นใจและความสบายให้กับชีวิต การเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตที่เกิดขึ้นจากเทคโนโลยีและความเร็วกลับสร้างความไม่คุ้นเคย

การปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตหมายถึงการลงทุนลงแรงไปกับสิ่งใหม่ๆ ดังนั้น ความคุ้นเคยที่แสดงนัยของวิถีชีวิตแบบอนุรักษ์เพราะต้องใช้ชีวิตแบบเดิมๆ นั้น เป็นสิ่งที่พึงปรารถนาของผู้คนจำนวนหนึ่ง วิถีชีวิตอนุรักษ์หรืออยู่กับของเดิมๆ จึงเป็นวิถีชีวิตที่ประหยัดและไร้ซึ่งความเสี่ยง การสูญเสียความคุ้นเคยทำให้การเปลี่ยนแปลงพร้อมเสมอที่จะกลายเป็นสิ่งที่ควบคุมไม่ได้ สภาวะที่ไม่คุ้นเคยยอมทำให้การเรียนรู้สิ่งใหม่เพื่อสร้างความคุ้นเคยเป็นสิ่งจำเป็น

วัฒนธรรมบิ๊อปบ่งบอกถึงความไม่คุ้นเคยได้เสมอ วิถีบิ๊อปเป็นอะไรที่พร้อมเสมอที่จะทำลายความคุ้นเคยของผู้คน เช่น วิทยุค “ยังคงอยู่” เป็นต้น วัฒนธรรมบิ๊อปเป็นส่วนสำคัญของโลกแห่งความเร็วและการเปลี่ยนแปลง ความเร็วของเวลาที่เข้มข้นมากขึ้นด้วยพลังของเทคโนโลยีจากแอนะล็อก (analog) จนถึงดิจิทัล (digital) ทำให้การตรู่น ล้าสมัย ฯลฯ เป็นสภาวะปกติ เพียงแต่ทุกๆ คนพร้อมเสมอที่จะล้าสมัยเมื่ออัตราความเร็วเพิ่มมากขึ้น อัตราความเร็วที่เร็วมากขึ้นทำให้ทุกๆ คนที่เคยชินกับความเร็วแบบเดิมก็พร้อมเสมอที่จะกลายเป็นมนุษย์ยุคหิน นับตั้งแต่ความเร็วจากการใช้ม้าและล้อรถไปจนถึงเครื่องบิน ไล่มาจนถึงโลกดิจิทัล มนุษย์อยู่ในโลกแห่งความเร็วมาตลอด ความเร็วที่แปรเปลี่ยนไปบ่งบอกถึงสำนักแห่งเวลาที่แปรเปลี่ยนไป สัมพัทธ์ (relativity) แห่งเวลาและความเร็วที่แตกต่างกัน ทำให้สำนักของแต่ละ “วัย” แตกต่างกัน

เมื่อเทคโนโลยีเพิ่มความเร็วก็ทำให้ “วัย” (generation) ที่ถูกกำกับด้วยความเร็วและเวลาที่แตกต่างกันต้องเผชิญกับแรงกดดันจากอัตราเร่งที่เพิ่มมากขึ้น คนรุ่นหลังๆ จึงมักจะมีสำนึกว่า ยุคของตัวเองเร็วกว่ายุคก่อนๆ ชีวิตภายใต้เวลาแห่งความเร็วที่เร็วมากขึ้นนั้น ก็ให้ความเข้มข้น หนักแน่น มากยิ่งขึ้นเรื่อยๆ จนทำให้รู้สึกได้ว่าโหดร้ายมากยิ่งขึ้น ในขณะที่ “วัย” ที่เติบโตมากับอัตราความเร็วที่

น้อยกว่าก็จะเปรียบเทียบว่า “วัยที่เติบโตกับความเร็ว” มีชีวิตที่สะดวกสบายกว่า ความเร็วเพิ่มโอกาสและเวลาให้กับผู้ที่เติบโตมาด้วยความเร็วกว่า เพียงแต่ในท้ายที่สุดความเร็วกว่าเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเสมอในประวัติศาสตร์ ความเร็วกว่าทำให้การอดทนรอคอยไม่จำเป็นอีกต่อไป การอดทนรอคอยทำให้ผู้คนหวาดกลัวกับการเสียโอกาส ด้วยความเร็วทำให้ความวิตกกังวลว่าจะตกขบวนรถจึงเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิต การตกขบวนทำโอกาสสูญหายไป

ถึงแม้ว่าสิ่งมีชีวิตต้องมีการปรับตัวอยู่ตลอดเวลา แต่การจะใช้ชีวิตอยู่ในโลกแห่งความเร็วเพื่อให้รอดได้นั้น กลับถูกสั่งสอนอย่างมากในเรื่องของการปรับตัว ความเร็วทำให้ชีวิตต้องเน้นการปรับตัวมากยิ่งขึ้น ความยืดหยุ่นและการเรียนรู้ใหม่ๆ อยู่เสมอเป็นสิ่งจำเป็น ภายใต้แรงกดดันทางเวลาทำให้ชีวิตมีแต่การเรียนรู้ไปจนถึงวาระสุดท้ายของชีวิต⁵ เช่น ความคิดเรื่องการศึกษาตลอดชีวิต (life-long education) เป็นต้น ด้วยความเร็วทุกอย่าง คนจึงต้องถูกสภาพให้ต้องเปลี่ยนแปลงตัวเองจากภายนอกและภายใน การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นจากสิ่งแวดล้อมและคนอื่นๆ ไล่ไปจนถึงการเปลี่ยนตัวตน ตัวเองก็เปลี่ยนแปลงตัวเอง เช่น การปรับปรุงตัวเอง (self-improvement) เป็นต้น การเปลี่ยนสิ่งแวดล้อม เช่น สำนักของมนุษย์ต่อโลกเชิงกายภาพที่ปรากฏออกมาในความคิด “Anthropocene” เป็นต้น

ด้วยเวลาที่เคลื่อนตัวไปอย่างรวดเร็วด้วยอัตราเร่งจากเทคโนโลยี ทำให้วิถีแห่งความเป็นคลาสสิกเป็นเพียงอะไรที่หยุดนิ่ง โดยวิถีการดำเนินชีวิตแบบที่ตรงกันข้ามกับวิถีคลาสสิกที่เกิดขึ้นจากวิถีของผู้บริหารธุรกิจเหล่านี้ ไม่ได้ถูกจัดให้เป็นวัฒนธรรมป๊อป (pop culture) แม้ว่าวิถีการบริหารงานของผู้บริหารระดับสูงจะได้รับความนิยม (popular) ขนาดไหนก็ตาม ผู้บริหารบริษัทที่ทำมาหากินกับวิถีป๊อปของมวลชนมหาชน (mass) นั้น คำนึงถึงรายได้มหาศาลจากธุรกิจ

⁵ Virilio, P. (2006), *Speed and Politics An Essay on Dromology*, translated by Mark Polizzotti, Los Angeles: Semiotext(e); Hartmut, R. (2005), *Social Acceleration: A New Theory of Modernity*, translated and introduced by Jonathan Trejo-Mathys, New York: Columbia University Press; Glezos, S. (2011), *The Politics of Speed: Capitalism, the State, and War in an Accelerating World*, London: Routledge.

วัฒนธรรมบ็อบที่สร้างความบันเทิงให้กับมวลชน วิธีการบริหารจัดการถูกนำไปพัฒนาเป็นความรู้ และได้กลายมาเป็นวัฒนธรรมยอดนิยมของชนชั้นนำด้านธุรกิจ ความนิยมที่เกิดขึ้นในหมู่นักธุรกิจ ไปจนถึงวิถีปฏิบัติของเหล่านักวิชาการที่เกี่ยวข้องกับวิถึคลาสสิกและวิถีธุรกิจนั้น กลับไม่ได้บ่งบอกถึงวัฒนธรรมบ็อบ แม้ว่าวิถีคลาสสิกและวิถีธุรกิจต่างก็ได้กลายมาเป็นส่วนหนึ่งของเศรษฐกิจภาคบริการ (service economy) เช่น ธุรกิจการขายความรู้ตั้งแต่มหาวิทยาลัยจนถึงสถาบันการวิจัย การขายความรู้บนโลกไซเบอร์ ฯลฯ

เป้าหมายของการขายและการตลาดที่สำคัญก็คือมวลชน เมื่อกล่าวถึงมวลชนก็มักไม่จำเป็นที่จะต้องบ่งบอกถึงวิถีชนชั้นนำ ทั้งนี้ภายใต้โครงสร้างของรัฐประชาชาติ (nation-state) นั้น มวลชนของสังคมจะนับรวมชนชั้นนำหรือชนชั้นสูงของสังคมและชนชั้นต่ำเข้าไปด้วย สถานะของคนชนชั้นต่ำที่ไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของอารยธรรมหรือแม้กระทั่งมีวัฒนธรรม กลับถูกทำให้มีรากด้วยการมีที่มาที่ไปหรือ “*natio*” ที่แสดงถึงจุดกำเนิด (origin) ถึงกระนั้นก็ดี วิถีที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นวัฒนธรรมในช่วงแรกของการสถาปนารัฐประชาชาติ เป็นวัฒนธรรมในความหมายที่บ่งบอกถึงความ “พัฒนา” ที่บ่งบอกถึงความก้าวหน้า (progress) ถึงแม้ว่าโครงสร้างอำนาจของรัฐประชาชาติมีลักษณะฐานกว้างยอดเล็ก แต่ภายใต้โครงสร้างของรัฐประชาชาติที่มีความเท่าเทียมกันย่อมทำให้วิถีชาวบ้านและวิถีชนชั้นต่ำเป็นวัฒนธรรม วิถีชนชั้นต่ำที่เคยถูกมองว่าป่าเถื่อน จึงถูกยกระดับขึ้นมาได้ด้วยรัฐประชาชาติ ถึงแม้ว่าวัฒนธรรมชาวบ้านจะถูกยกย่อง แต่วัฒนธรรมชาวบ้านก็แตกต่างไปจากวิถีชีวิตของชนชั้นต่ำที่ถูกมองว่าสามัญ (vulgar) ถึงแม้ว่าเส้นทางของวัฒนธรรมศึกษา (cultural studies) ในมหาวิทยาลัยในฐานะการสถาปนาวิถีชีวิตชนชั้นต่ำให้เป็นวัฒนธรรมนั้น เป็นส่วนหนึ่งของการสถาปนาความเท่าเทียมกันของรัฐประชาชาติก็ตาม

วัฒนธรรมของมวลชนที่แสดงนัยของวิถีชีวิตชนชั้นล่างที่เป็นคนส่วนใหญ่ของรัฐประชาชาติ ไม่ได้แสดงนัยของความหมายในเชิงลบมากๆ ของคำว่า “*populus*” หรือ “*mass*” ตามแบบเดิม แต่ถึงกระนั้นก็ดี วิถีชีวิตของชนชั้นล่าง เช่น การใช้ภาษา (ที่ถูกจัดให้เป็นคำหยาบ) ฯลฯ กลับไม่ได้ถูกจัดให้เป็น

วัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตที่รัฐประชาชาติยอมรับ วิถีป๊อปที่เคยถูกกำกับด้วยรสนิยมทางชนชั้นที่เป็นแบบตายตัวตามแบบปลายศตวรรษที่สิบเก้าหรือก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง เช่น ชนชั้นสูงนิยมกับเพลงคลาสสิก เป็นต้น กลับไม่มีความชัดเจนอีกต่อไป นับตั้งแต่ปลายทศวรรษที่ 1970 ภายใต้อุดมการณ์ความหลากหลายทางวัฒนธรรม (multiculturalism) รสนิยมแบบเสฟได้หลากหลาย (omnivore taste) ได้รับการยอมรับมากขึ้น⁶ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อวิถีป๊อปเป็นส่วนหนึ่งของอุตสาหกรรมบันเทิงและการพาณิชย์ที่แพร่กระจายไปทั่วโลก วิถีพาณิชย์เน้นการทำเงินมหาศาล รายได้สูงสุดทำให้ “blockbuster” เป็นหมุดหมายสำคัญ วิถีป๊อปที่เคยเป็นของชนชั้นล่างที่มักจะถูกมองว่าไร้ซึ่งความมีอารยะนั้น ถูกทำให้เชื่อง (tame) แบบที่ธรรมชาติถูกการปฏิวัติการเกษตร (Agricultural Revolution) ทำให้กลายเป็นวิถีทั่วๆ ไป (domesticated) ด้วยกลไกการพาณิชย์และระบบทุนนิยม

นับตั้งแต่วัฒนธรรมป๊อป (pop culture) ได้รับการยอมรับหลังสงครามโลกครั้งที่สองโดยเฉพาะอย่างยิ่งทศวรรษที่ 1960 เป็นต้นมา ความเป็นป๊อปที่อยู่ตรงกันข้ามกับวัฒนธรรมคลาสสิกที่ได้รับความนิยมจากมวลชนมหาประชาชนนั้นก็ค่อยสลายคุณลักษณะทางชนชั้น วัฒนธรรมป๊อปเป็นวิถีของเหล่าผู้คนยุคทารกกระเบิด (Baby Boom Generation) วิถีที่เจริญเติบโตไปพร้อมกับความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ ความหลากหลายของวิถีชีวิตและวัฒนธรรม วิถีการต่อสู้เพื่อสิทธิ การต่อสู้ของผู้หญิง และโดยเฉพาะอย่างยิ่งวัฒนธรรมต่อต้านวัฒนธรรม (counter culture) วิถีแห่งเสรีภาพอันเป็นคุณสมบัติสำคัญแห่งทศวรรษที่ 1960 ลดการควบคุมเนื้อหาหรือการเซ็นเซอร์ (censorship) วัฒนธรรมป๊อปไม่ได้ถูกเซ็นเซอร์มากแบบเดิม

ถึงกระนั้นก็ดี การเพิ่มขึ้นของเสรีภาพทำให้วัฒนธรรมป๊อปถูกโจมตีว่าเป็นวัฒนธรรมที่ในท้ายที่สุดนำไปสู่ความรุนแรง วัฒนธรรมป๊อปของคนหนุ่มสาว

⁶ Peterson, R. and Kern, R. (1996), “Changing Highbrow Taste: From Snob to Omnivore”, *American Sociological Review*, 61(5); สำหรับข้อโต้แย้ง ดู Warde, A. et al. (2007), “Understanding Cultural Omnivorousness: Or the Myth of the Cultural Omnivore”, *Cultural Sociology*, 1(2): 143-164.

จึงถูกมองว่าไม่เหมาะสมสำหรับคนวัยหนุ่มสาว แม้ข้อกล่าวหาในทำนองว่า จะทำให้วัยรุ่นเสียผู้เสียคนจะมีมาตั้งแต่ยุค Socrates แล้วก็ตาม อย่างไรก็ตาม วิจารณ์ของเหล่านักวิชาการไม่สามารถหาข้อสรุปได้อย่างง่ายๆ ว่า ส่งผลในเชิงลบหรือบวก เส้นทางการโจมตีแบบนี้จึงดำรงอยู่เสมอ ไม่ว่าจะเป็นอนุรักษนิยมหรือนักคิดสำนักวิพากษ์ (Critical Theory)

III

หลังสงครามโลกครั้งที่สอง วัฒนธรรมบ๊อบขยายตัวไปพร้อมกับเทคโนโลยีที่มีราคาถูกลง และความรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจในทศวรรษที่ 1950 และ 1960 โทรท์ศน์มีบทบาทสำคัญในช่วงยุคทารกระเบิด (baby boom) วัฒนธรรมบ๊อบเป็นวิถีชีวิตของวัยรุ่นมากกว่าที่จะเป็นคนสูงอายุ สำหรับในเวลาหลังสงครามโลกครั้งที่สอง หรือประมาณทศวรรษที่ 1950 วัฒนธรรมบ๊อบสัมพันธ์กับหน่วยความคิดเรื่อง “ช่วงวัย” (generation) โดยช่วงวัยนี้ไม่ได้หมายถึงอายุที่เป็นตัวเลขเท่านั้น แต่เป็นหน่วยความคิดทางสังคมหรือ “ช่วงวัย” ทางสังคม (social generation) ประวัติศาสตร์สังคมแห่ง “ยุค 1960” อันเป็นช่วงวัยที่สามารถแพร่ขยายไปเป็นวิถีของวัยรุ่นในดินแดนต่างๆ ในโลก จนพอจะเรียกได้ว่าเป็นปรากฏการณ์ระดับโลก ช่วงวัย 1960 หรือ “คนยุค 1960” จึงเป็นยุคสมัยที่ขยายตัวไประดับโลก วัฒนธรรมบ๊อบของคนทศวรรษที่ 1960 ขยายตัวไปพร้อมกับสื่อในฐานะตัวเชื่อมให้คนเหล่านี้มีประสบการณ์ผ่านสื่อร่วมกัน เพราะผู้คนจำนวนมากไม่ได้มีประสบการณ์ตรง⁷ เช่น ผู้คนช่วงวัย 1960 น้อยมากที่จะมีประสบการณ์ตรงกับดนตรี Woodstock ในปี 1969

วัฒนธรรมบ๊อบแสดงถึงความขัดแย้งระหว่างวัย (intergenerational conflict) ความขัดแย้งที่เข้าใจกันว่า เกิดขึ้นจากช่องว่างระหว่างวัย (generation gap) วิถีแห่งความขัดแย้งระหว่างวัยที่ปรากฏชัดในรีคคแอนด์โรล (Rock N' Roll)

⁷ Edmunds, J. and Turner, B. (2005), “Global Generations: Social Change in the Twentieth Century”, *The British Journal of Sociology*, 56(4), p. 566.

เช่น ท่าเต้นที่ส่ายท่อนล่างของร่างกายของ Elvis Presley ไล่มาจนถึงการเต้นทวิส (twist) ที่ต่อมากลายเป็นที่รู้จักกันด้วยการนำของนักร้อง Chubby Checker ในปี ค.ศ. 1960 (เพลงออกมาในปี ค.ศ. 1959) ไปจนถึงเพลง *Twist and Shout* โดยวงดนตรี The Beatles ในปี ค.ศ. 1961 ในท้ายที่สุด วัฒนธรรมบ็อบของผู้คนยุคทารกกระเบิดเปิดทางให้การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตในมิติต่างๆ เช่น การเปลี่ยนแปลงความคิดเรื่องการเซ็นเซอร์ เป็นต้น ด้วยพลังของวัฒนธรรมบ็อบของช่วงวัยเด็กกระเบิดทำให้กรอบความคิดช่วงวัยกลายมาเป็นแนวความคิดโดดเด่นจนเป็นคำยอดนิยม (popular)

กรอบความคิดเรื่องช่วงวัยในฐานะแนวความคิดสำหรับการทำความเข้าใจพฤติกรรมทางสังคมมีรากฐานทางชีววิทยาเพื่อเสริมสร้างความเข้าใจเรื่องความก้าวหน้า (progress) ของมนุษย์อันเป็นกรอบคิดทางวัฒนธรรมผ่านการทำให้สิ่งต่างๆ เข้าใจได้ง่าย เช่น ด้วยจิตวิทยาของคนแก่ว่าจะต้องเป็นพลังอนุรักษ์ กรอบคิดเรื่องช่วงวัยจึงมีทั้งมิติวัฒนธรรมและชีววิทยา⁸ กรอบความคิดเรื่องช่วงวัยเกี่ยวข้องกับเรื่องเวลาภายใน (interior time) ที่ Karl Mannheim เห็นว่า “ไม่สามารถใช้การศึกษาเชิงปริมาณศึกษาได้ เวลาของชีวิตที่ดำรงอยู่เคียงคู่กับอะไรรื่นๆ เช่น เศรษฐกิจ การเมือง ฯลฯ “ปัญหาของวัย” ช่วยทำให้เข้าใจ “โครงสร้างสังคมและขบวนการของปัญญาชน” (structure of social and intellectual movement) ที่ช่วยในการทำ “ความเข้าใจคุณลักษณะการเปลี่ยนแปลงของสังคมในเวลาของเราที่ดำเนินไปอย่างรวดเร็วอย่างถูกต้อง” (more exact understanding of the accelerated pace of social change characteristic of our time)⁹

แนวความคิดเรื่องช่วงวัยมีพื้นฐานมาจากขั้นตอนชีวิตด้านชีววิทยานั้น ทำให้แบบของแนวความคิดชนิดนี้แตกต่างไปจากกรอบคิดเรื่องชนชั้นที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างอำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจ เมื่อแนวความคิดเรื่องช่วงวัยไม่แสดงนัยของความแตกต่างทางสังคมเศรษฐกิจก็ทำให้แนวความคิดแบบนี้ไม่เป็น

⁸ Mannheim, K. (1952), “The Problem of Generations”, *Essays on the Sociology of Knowledge*, edited by Paul Kecskemeti, New York: Oxford University Press, p. 278.

⁹ Mannheim, K., “The Problem of Generations”, pp. 286-287.

พิษเป็นภัยทางการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อบอลเชวิค (Bolshevik) ขึ้นมา มีอำนาจจนทำให้ความขัดแย้งด้านอุดมการณ์ทางการเมืองระหว่างทุนนิยมและสังคมนิยมมีความรุนแรงอย่างมาก คำว่าชนชั้นที่เชื่อมโยงไปยังคำต่างๆ ในยุโรป เช่น มวลชน (mass) อภิสิทธิ์ชน (aristocrat) ฯลฯ ที่บ่งบอกถึงการต่อสู้ทางชนชั้น (class struggle) ตามจารีตของมาร์กซิสม์นั้น เป็นคำที่แสดงหูสำหรับฝ่ายที่ยืนหยัดในสังคมดั้งเดิม

ช่วงวัยเป็นคำที่ปลอดภัยจากความขัดแย้งทางการเมืองของสังคมนิยมและทุนนิยม ทั้งๆ ที่ช่วงวัยไม่ใช่เรื่องวัฒนธรรมหรือชีววิทยาล้วนๆ¹⁰ สำหรับ Karl Mannheim การให้ชีววิทยาเป็นฐานไม่ได้หมายความว่า ปรากฏการณ์ทางสังคมมาจากชีววิทยา (โดย Mannheim ใช้คำว่า “deducible”)¹¹ ช่วงวัยเป็นตำแหน่งทางสังคม (social location) ที่คนแต่ละคนในแต่ละวัยอยู่ในตำแหน่งร่วมกัน (common location) ในกระบวนการทางประวัติศาสตร์และสังคม จนทำให้วัยแต่ละวัยมีประสบการณ์ชีวิตที่ตราตรึง โดยเฉพาะอย่างยิ่งประสบการณ์ที่นำไปสู่ความชอกช้ำจากบาดแผล (trauma) ของชีวิตที่กลายเป็นความทรงจำ ช่วงวัยที่มีความทรงจำในเรื่องราวต่างๆ กลายมาเป็นความทรงจำร่วมกัน (collective memory)¹² และสร้างวิธีการคิด (mode of thought) อารมณ์ (emotion) ความรู้สึก (feeling) การแสดงออก ไปจนถึงการกระทำทางประวัติศาสตร์ที่แตกต่างกันและมีลักษณะเฉพาะ¹³ ช่วงวัยยังบ่งบอกถึงการแบ่งยุค (periodization)¹⁴

ถึงแม้ว่าจะเกิดในเวลาเดียวกันหรืออยู่ในวัยเดียวกัน บุคคลคนหนึ่งในดินแดนหนึ่งก็แตกต่างไปจากคนวัยเดียวกันในอีกดินแดนหนึ่ง สำนักของคนแต่ละ

¹⁰ การแบ่งแยกวัฒนธรรมและชีววิทยาเป็นรากฐานสำคัญของการแยกตัวเองของสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ออกจากวิทยาศาสตร์กายภาพ การแบ่งแยกทำให้กรอบคิดช่วงวัยถูกแยกไปตามแนวทางของชีววิทยาและวัฒนธรรม ดู White, J. (2013), “Thinking Generations”, *The British Journal of Sociology*, 64(2), pp. 221-222.

¹¹ Mannheim, K., “The Problem of Generations”, p. 290.

¹² Edmunds, J. and Turner, B., “Global Generations: Social Change in the Twentieth Century”, p. 566.

¹³ Mannheim, K., “The Problem of Generations”, p. 291.

¹⁴ White, J., “Thinking Generations”, p. 224.

วัยที่ผ่านประสบการณ์ร่วมทางประวัติศาสตร์จึงให้ “ช่วงชั้นทางประสบการณ์” (stratification of experience) แตกต่างกัน¹⁵ ในขณะเดียวกัน คนต่างวัยกัน มีประสบการณ์ทางประวัติศาสตร์ร่วมกันก็ได้หมายความว่า มีตำแหน่งแห่งวัย (generation location) เหมือนกัน¹⁶ กรอบความคิดเรื่องช่วงวัยแตกต่างไป จากกลุ่มทางสังคมที่เป็นรูปธรรม (social concrete group) แบบครอบครัว ชนเผ่า ชุมชน ฯลฯ ที่วางอยู่บนความใกล้ชิดทางกายภาพ (proximity) โดยช่วงวัยมีความใกล้เคียงกับตำแหน่งทางชนชั้น (class position) ที่บ่งบอกถึงสายสัมพันธ์เชิงอำนาจ¹⁷

กลุ่มช่วงอายุแสดงถึงความเป็นกลุ่มเดียวกัน เพียงแต่กลุ่มอายุใหม่ก็พร้อมที่จะเกิดขึ้น กลุ่มอายุเก่าก็ค่อยๆ ตายจากไป ถึงแม้ว่าความพยายามที่จะส่งผ่านสำนึกแห่งรุ่นจะเป็นเป้าหมายสำคัญ แต่ความล้มเหลวที่ไม่สามารถส่งต่ออะไรต่างๆ ไปยังอีกรุ่นหนึ่งก็พร้อมจะเกิดขึ้นได้เสมอ เมื่อกลุ่มวัยมีประสบการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่แตกต่างกัน มรดกของวิถีปฏิบัติที่สำคัญและวิถีชีวิตที่คุ้นเคยของคนรุ่นหนึ่งก็พร้อมจะเป็นของใหม่ หรือแม้กระทั่งสิ่งแปลกปลอมของคนอีกรุ่นหนึ่ง ดังนั้น “อดีตจึงเป็นเรื่องต่างแดน” (the past is a foreign country) ถ้าจะกล่าวอย่างง่ายๆ ตำแหน่งแห่งวัยแตกต่างกันที่เติบโตมาจากโครงสร้างสังคมที่แตกต่างกันออกไป ก็ทำให้พฤติกรรม ความคิด ความรู้สึก ฯลฯ แตกต่างกัน สิ่งแปลกปลอมระหว่างวัยจึงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้เสมอ การผลักดันต่อสู้เพื่อสิ่งใหม่ของคนช่วงวัยหนึ่งก็นำไปสู่วิถีปฏิบัติที่ทำให้เกิดขึ้นจริงๆ (actuality) ในอนาคต¹⁸ ถึงแม้ว่าจะอยู่ในช่วงวัยเดียวกันก็ได้หมายความว่า จะต้องมีความคิดความเชื่อเหมือนกัน คนช่วงวัยเดียวกันก็มีอุดมการณ์ความเชื่อแตกต่างกัน เช่น อนุรักษ์ หรือเสรีนิยม เป็นต้น

ในทศวรรษที่ 1950 กรอบความคิดของ Karl Mannheim สอดคล้องกับความคิดแห่งยุคสมัยที่ประเด็นวัยรุ่นเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมป๊อป ช่องว่างระหว่าง

¹⁵ Mannheim, K., “The Problem of Generations”, p. 297.

¹⁶ Mannheim, K., “The Problem of Generations”, p. 298.

¹⁷ Mannheim, K., “The Problem of Generations”, p. 289.

¹⁸ Mannheim, K., “The Problem of Generations”, p. 303.

วัย (generation gap) กลายมาเป็นแนวความคิดสำคัญแห่งยุคสมัยที่บ่งบอกถึงการต่อต้าน การขบถ (rebellion) และการปฏิวัติ (revolution) ได้เป็นคำสำคัญของชีวิตประจำวันของทศวรรษที่ 1960 โดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคมอเมริกัน จนทำให้แนวความคิดเรื่องช่วงวัยแสดงกรอบความคิดแบบอเมริกันไปโดยปริยาย ช่วงวัยสัมพันธ์กับขบวนการทางการเมืองและการต่อสู้ในรูปแบบต่างๆ เช่น สิทธิพลเมือง (civil right) สิทธิชนกลุ่มน้อย (minority right) ผู้หญิง รักร่วมเพศ ประท้วงสงคราม ฯลฯ

การต่อสู้ทางอำนาจระหว่างช่วงวัยสะท้อนออกมาในความคิดแบบ “ปมโอดิปุส” (Oedipus Complex) ตามกรอบคิดแบบฟรอยด์เซียน (Freudian) การต่อสู้ระหว่างพ่อและลูก การต่อสู้ระหว่างผู้อยู่ใต้อำนาจและผู้อยู่ภายใต้อำนาจ ช่วงวัยจึงแสดงถึงวิถีแห่งความขัดแย้ง¹⁹ จากวิถีปฏิบัติของผู้คนที่ไม่ยอมรับและต่อต้านสถาบันหลักของสังคม (anti-establishment) ได้กลายมาเป็นวิถีปฏิบัติที่ต่อต้านวัฒนธรรม (counter-culture) จนในที่สุดก็ได้กลายมาเป็นวิถีแห่งวัฒนธรรมย่อยๆ (subculture) มากกว่าที่จะเป็นพวกต่อต้านหรือแม้กระทั่งไร้วัฒนธรรม การสถาปนาวัฒนธรรมศึกษา (cultural studies) โดยเฉพาะแบบอังกฤษ ที่เน้นความสำคัญของชนชั้นนั้นตอกย้ำความเป็นเอกเทศและเป็นวัฒนธรรมของชนชั้นล่าง ในขณะเดียวกัน เส้นทางของการสถาปนาวัฒนธรรมใหม่ๆ ให้กลายเป็นที่ยอมรับนั้น เป็นการลดทอนความหมายของการต่อสู้ทางชนชั้นภายใต้โลกแห่งสงครามเย็น โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัฒนธรรมป๊อปในสหรัฐอเมริกาที่เป็นพลังสำคัญของภาคธุรกิจ

เมื่อสงครามเย็นสิ้นสุดลงพร้อมกับการขึ้นมามีอำนาจของเสรีนิยมใหม่ ภายใต้นามโลกาภิวัตน์ (globalization) ทำให้ช่องว่างระหว่างคนรวยและคนจนห่างกันออกไปเรื่อยๆ ผู้คนแห่งยุคทาร์กระเบิดอันเป็นช่วงวัยพิเศษที่การเติบโตของประชากรขยายตัวในสังคมอุตสาหกรรม เพราะอัตราภาวะเจริญพันธุ์ต่ำมาเป็นระยะเวลากว่าร้อยปีแล้วนั้น ได้เติบโตใหญ่กลายมาเป็นกลไกของสถาบันหลัก (establishment) และควบคุมความมั่งคั่ง (wealth) ของโลก เมื่อเวลาผ่านไป

¹⁹ White, J., “Thinking Generations”, p. 226.

ผู้คนยุควัยเด็กกระเบิดก็เหมือนกับคนหนุ่มในอดีตที่ได้กลายมาเป็นคนแก่ ผู้คนยุควัยเด็กกระเบิดกลายเป็นคนแก่ก็มีผลประโยชน์และวิถีชีวิตที่ต้องพิทักษ์ จากวัยเด็กวัยหนุ่มขยับไปสู่วัยแก่เป็นพัฒนาการของชีวิตที่ต้องไปด้วยกัน แม้ว่าต่างวัยกันจะมีสันดอนชีวิต (habitus) และรูปแบบชีวิต (lifestyles) ที่จริงแล้วสามารถจะเปลี่ยนแปลงได้เสมือนนั้นมีความแตกต่างกัน

ความแตกต่างกันในเรื่องของรูปแบบชีวิตก็คือ คนแก่มักจะมีทรัพยากรและเงื่อนไขทางกายภาพที่จำกัด ความแก่คือความเสื่อมที่ภาพลบบๆ เป็นสิ่งที่พบเห็นได้เสมอๆ ในชีวิตประจำวัน ในขณะที่วัยหนุ่มยังเป็นวัยแห่งกำลังกายและทรัพยากรที่พอกพูนได้จนกว่าร่างกายจะหมดซึ่งกำลัง วัยแก่จึงบ่งบอกความเสื่อมโทรมของการผลิตหรือสิ่งที่ไร้คุณค่าในทางเศรษฐกิจ ความรุ่งโรจน์ของชีวิตที่อยู่ข้างหน้าย่อมไม่ใช่ชีวิตของวัยดึกดำบรรพ์ วัยที่อนาคตมีแต่สถานพยาบาลและโรงศพ วัยแก่ที่ไร้ประโยชน์แสดงคุณลักษณะผ่านภาพลักษณ์รวม (stereotype) วัยที่ไม่มีประโยชน์จึงเป็นชุดความคิดแบบกีดกันคนแก่ เพียงแต่การกีดกันผ่านอายุไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะคนแก่เท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงคนหนุ่มสาวด้วย การกีดกันด้วยอายุและความแก่ (ageism) ดำเนินควบคู่ไปกับการเหยียดเพศ (sexism) และการเหยียดเชื้อชาติ (racism)²⁰ ภาพลบบที่มีต่อคนแก่และคนหนุ่มสาวเป็นเรื่องที่พบได้เสมอ แม้ว่าการเหยียดคนแก่จะยังไม่ได้ทรงพลังเท่ากับการเหยียดแบบอื่นๆ

ช่วงวัยจึงพร้อมเสมอที่แสดงถึงการตกเป็นเหยื่อ (victimization) ความไม่เป็นธรรม ความเจ็บปวด ฯลฯ แต่ในขณะเดียวกัน ความเหนือกว่าที่คนแต่ละช่วงวัยประกาศก้องออกมาก็เป็นสิ่งที่พบได้เสมอๆ เช่น มนุษย์ที่เกิดมากับโลกดิจิทัลได้เปรียบกว่าคนแก่ เป็นต้น ในขณะที่ผู้คนวัยอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนรุ่นอ่อนเยาว์กว่าต้องประสบปัญหาการไม่มีงานทำภายใต้การถดถอยทางเศรษฐกิจพร้อมๆ กันกับการเสื่อมถอยของสวัสดิการ (welfare) ผู้คนรุ่นเยาว์ทั้งหลายที่เติบโตขึ้นมาพร้อมกับวัฒนธรรมวัยรุ่นไม่เห็นอนาคต ความขัดแย้งระหว่างช่วงวัย

²⁰Nelson, T. (2002), "Preface", in *Ageism Stereotyping and Prejudice against Older Persons*, edited by Todd D. Nelson, Cambridge: MIT Press, p. ix.

เป็นความขัดแย้งทางเศรษฐกิจที่สะท้อนสู่ความขัดแย้งทางการเมือง²¹ ความยุติธรรมระหว่างวัยที่แตกต่างกันแสดงออกผ่านความรู้สึกเจ็บปวดน้อยเนื้อต่ำใจ เป็นสิ่งที่พบเห็นได้จากทุกช่วงวัย²² เช่น ช่วงวัยทารกกระเบิดถูกโจมตีจากคนรุ่นหลังว่าเป็นพวกเห็นแก่ตัว โดยเฉพาะการใช้ประโยชน์จากสวัสดิการต่างๆ ที่ไม่ได้เหลือตกถึงคนรุ่นหลังไล่ไปจนถึงความสามารถในการครอบครองอสังหาริมทรัพย์ เป็นต้น ปัญหาที่เกิดขึ้นจึงเป็นเรื่องความยุติธรรมระหว่างช่วงวัย (intergenerational injustice)

โลกเต็มไปด้วยปัญหา ทุกๆ ช่วงวัยล้วนแล้วแต่มีบทบาทสำคัญในฐานะปัญหา สำนึกว่ามนุษย์ไม่ได้เป็นผู้สร้างโลกแต่เป็นผู้ทำลายโลกที่ความรุนแรงมากยิ่งขึ้น ส่วนมนุษย์ผู้ทำลายโลกนี้คือมนุษย์ยุคทารกกระเบิด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้ปฏิเสธเรื่องการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศและโลกร้อน คนเหล่านี้เป็นผู้ครองอำนาจการเมืองและเศรษฐกิจ²³ พวกคนยุคทารกกระเบิดถูกโจมตีว่า เติบโตพร้อมกับการมีงานทำถาวร (permanent job) ในขณะที่การทำงานภายใต้เสรีนิยมใหม่ การจ้างงานถาวรไม่มีอีกต่อไป รัฐประชาชาติที่ซ้อนทับอยู่กับระบอบการเมือง ทำให้ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากระบอบจึงเต็มไปด้วยความมืด ในท้ายที่สุดทำให้เกิดความเกลียดชังและความเจ็บแค้น กลายมาเป็นวิถีสำคัญของผู้คนที่อยู่ในช่วงวัยที่ยังใช้เวลาอีกนานกว่าความตายจะเรียกหา

ความไม่มั่นคงของช่วงวัยหนุ่มสาวไม่ได้มาจากโครงสร้างทางเศรษฐกิจของเสรีนิยมใหม่เท่านั้น แต่ยังมาจากสภาวะของโลกยุค “Anthropocene” ที่พฤติกรรมของมนุษย์ส่งผลต่อกายภาพของโลก การที่ Greta Thunberg ได้รับสถานะ “บุคคลแห่งปี 2019” จากนิตยสาร *Time* สะท้อนสำนึกแห่งการต่อสู้กับช่วงวัยที่กุมอำนาจเศรษฐกิจและการเมือง โลกร้อน (global warming) และการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลก (global climate change) กลายมาเป็นปัญหา

²¹ Vincent, J. (2005), “Understanding Generations: Political Economy and Culture in an Ageing-society”, *The British Journal of Sociology*, 56(4), pp. 579-599.

²² White, J., “Thinking Generations”, p. 225.

²³ Gibney, B. (2017), *A Generation of Sociopaths: How the Baby Boomers Betrayed America*, New York: Hachette Books.

ของโลก ปัญหาที่เป็นอะไรที่เป็นเรื่องคอขาดบาดตายมากกว่าความเป็นเรื่องยอดนิยม (popularity) สภาวะของโลกร้อนและการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศเป็นอะไรที่มากกว่าการเป็นปัญหาของคนช่วงวัยแห่งยุคโลกร้อน (global warming generation) เพราะส่งผลกระทบต่อผู้คนจำนวนมากทุกวัย เพียงแต่ในระยะยาวคนที่มีอายุมากๆ การเผชิญสภาวะโลกร้อนก็น้อยลง เพราะคนสูงอายุถูกกำจัดด้วยความตายไปก่อนหน้าแล้ว สำนึกเรื่องโลกร้อนเป็นอะไรที่คนรุ่นเยาว์ให้ความสำคัญ สำนึกโลกร้อนเป็นการเชื่อมต่อปัจจุบันถึงอนาคต การเชื่อมต่ออนาคตสะท้อนผ่านช่วงวัยที่ยังมีอนาคตและชีวิตอีกยาวไกลโดยเฉพาะวัยเยาว์²⁴

คนช่วงวัยของแต่ละยุคจะได้รับขนานนามแตกต่างกันไป เช่น คนวัยยุคสงคราม (War generation) คนวัยยุคฮิปปี้ (hippie) คนวัยยุคเสรีนิยมใหม่ (neoliberal) คนช่วงวัยดิจิทัลตั้งแต่เกิด (digital native) เป็นต้น วัยแต่ละวัยถูกกำกับด้วยช่วงเวลาที่จะรับรู้ปรากฏการณ์ที่มีร่วมกันของเด็กๆ วิถีชีวิตที่ทำให้คนมีความทรงจำร่วมกัน เช่น วิทยุ โทรทัศน์ เพจเจอร์ คอมพิวเตอร์เจาะบัตร เทป แปดแตร็ค MTV วิดีโอเกม ไปเกมอน สตรีมมิ่ง (streaming) ฯลฯ ความทรงจำที่เชื่อมผ่านวัตถุข่าวของเครื่องใช้ อาหารการกิน ไปจนถึงเสียงเพลง แฟชั่น ฯลฯ จึงบ่งบอกถึงช่วงเวลาแห่งวัยยุคหนึ่งๆ สิ่งของต่างๆ เหล่านี้ได้กลายมาเป็นคุณลักษณะสำคัญของวิถีชีวิตของคนวัยหนึ่งๆ อัตลักษณ์ที่ไม่ได้เป็นอัตลักษณ์แห่งความเป็นปัจเจกชน แต่เป็นอัตลักษณ์ร่วมกันหรืออัตลักษณ์ของกลุ่ม อัตลักษณ์ที่ซ้อนทับกับคนกลุ่มอื่นๆ ด้วย หมายความว่าของการชี้ว่าเป็นวัยใดเชื่อมโยงกับวัตถุ ช่วงวัยที่กำหนดความเป็นยุคจึงสัมพันธ์กับวัฒนธรรมวัตถุ (material culture) ด้วย

สำหรับคนช่วงวัยแบบที่ได้รับการกล่าวถึงบ่อยๆ แบบ X Y Z ไปจนถึง Alpha อันเป็นคำที่บ่งบอกถึงช่วงวัยที่ได้รับความนิยมนั้น ไม่ได้บ่งบอกถึงคุณลักษณะอะไรมากไปกว่าช่วงปีที่เกิด นับตั้งแต่พวกช่วงวัยเด็กกระเบิดไปจนถึง Alpha เป็นสิ่งที่กำหนดด้วยปีที่เกิดที่แสดงนัยทางชีววิทยามากกว่าเศรษฐกิจสังคมนการเมือง พวกวัย X ถึงแม้ว่าจะเป็นตัวอักษร X ที่ไม่สามารถบอกได้ว่าเป็น

²⁴White, J., "Thinking Generations", p. 230.

อย่างไร ในขณะเดียวกัน คำบรรยายถึงพวกวัย X ที่หมายถึงคนที่เกิดระหว่างปี 1965-1980 หรือพวกที่เกิดหลังยุคเด็กเปิดก็จะถูกระบุด้วยคุณลักษณะต่างๆ เช่น เมื่อเป็นวัยรุ่นก็เติบโตมาด้วย MTV ไปจนถึง Hip-Hop ฯลฯ โดยในสังคมตะวันตก โดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคมอเมริกัน การล่มสลายของครอบครัวเดี่ยวและคุณธรรมแบบที่แสดงออกมาผ่าน *Leave It to Beaver* (1957-1963) ได้จบสิ้นลง เพราะคนเหล่านี้เติบโตขึ้นมาด้วยวิถีชีวิตแบบ *Kramer vs. Kramer* (1979) ที่พ่อแม่หย่าร้างกัน หรือก่อนหน้านี้กับเสียงเพลง *So Far Away* ที่แสดงถึงวิถีแบบย้ายถิ่นของ Carole King ที่อยู่ในอัลบั้มที่โด่งดัง *Tapestry* (1971) เป็นต้น

เสียงเพลงของ Carole King ย่อมไม่ใช่เสียงดนตรีที่ช่วงวัย X ใช้เป็นหมุดหมายของชีวิตมากได้เท่ากับ เช่น วง Sex Pistols เป็นต้น การกำหนดคุณลักษณะ X Y Z เป็นคุณลักษณะของช่วงวัยที่มักจะใช้บรรยายและวิเคราะห์ในวิถีทุนนิยมพหุภาษาอังกฤษเป็นหลัก เช่น สหรัฐอเมริกา การแบ่งคนตามช่วงวัยแบบที่ได้รับความนิยมกันโดยเฉพาะอย่างยิ่งการตลาดแบบ X Y Z ฯลฯ ใช้บรรยายถึงคนช่วงวัยเดียวกันในสังคมที่แตกต่างกันออกไปได้ยาก เพราะไม่ได้มีประสบการณ์ร่วมกัน เช่น คนที่เกิดภายใต้นโยบายลูกคนเดียวของจีนหลังปี 1979 เป็นต้น ความแตกต่างระหว่างสังคมและการมีอะไรร่วมกันภายใต้การขยายตัวของโลกทุนนิยมย่อมทำให้ความเหมือนและความแตกต่างเกิดขึ้นได้เสมอ การกำหนดช่วงวัยด้วยคุณลักษณะ เช่น X เน้นการดูแลสุขภาพ แต่ด้วยการล่มสลายของรัฐสวัสดิการและคำรักษาพยาบาลที่แพงขึ้นด้วยพลังของเสรีนิยมใหม่ ทำให้การดูแลสุขภาพเป็นวิถีสำคัญของผู้คนหลากหลายช่วงวัย

ช่วงวัยที่ไม่ได้ให้ความรู้สึกขัดแย้งแบบชนชั้น ย่อมทำให้ความน่ากลัวของคำว่าช่วงวัยมีน้อยกว่าคำว่าชนชั้น²⁵ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทนับตั้งแต่ศตวรรษที่สิบเก้าจนถึงการสิ้นสุดของสงครามเย็น ช่วงวัยเป็นคำและกรอบการจัดระเบียบที่ได้รับการยอมรับผ่านพลังอำนาจของทุนนิยมใช้ภาษาอังกฤษแบบอเมริกัน แม้ว่าแนวความคิดช่วงวัยจะไม่ใช่วิถีคิดดั้งเดิมของอเมริกันเองก็ตาม

²⁵ Jonathan White เห็นว่า กรอบความคิดเรื่องช่วงวัยไม่ได้เป็นอะไรที่ต่อต้านกรอบความคิดเรื่องชนชั้น ดู White, J., "Thinking Generations", p. 235.

วัฒนธรรมป๊อปอเมริกันทรงพลังมากพอที่จะทำให้แนวความคิดเรื่องช่วงวัยกลายเป็นแนวความคิดที่ได้รับความนิยม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อถูกนำไปเชื่อมโยงกับการค้า การบริหารงานและวัฒนธรรมบริโภค ทั้งนี้การแบ่งด้วยช่วงวัยอาจจะไม่ได้สะท้อนความโดดเด่นแห่งความไม่เท่าเทียมกันแบบค่าว่าชนชั้น วิถีการตลาด (marketing) เป็นตัวจักรสำคัญในการขับเคลื่อนประเด็นที่ใช้ช่วงวัยเป็นหน่วยในการวิเคราะห์²⁶ เช่น ช่วงวัย Alpha อันเป็นคำของ Mark McCrindle²⁷ นักวิจัยบริษัทที่ปรึกษา (consulting firm) จากประเทศออสเตรเลียที่ใช้เรียกคนที่เกิดตั้งแต่ปี 2010 เป็นต้นมา คุณลักษณะของช่วงวัยจึงไม่ได้จำกัดอยู่กับผู้คนประเทศใดประเทศหนึ่ง แต่หมายถึงผู้คนทั่วโลกที่อยู่ภายใต้ระบบทุนนิยมโลกที่มักจะเป็นประเทศใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาแม่

IV

ในปลายศตวรรษที่ยี่สิบ โลกไซเบอร์ทรงอิทธิพลต่อวิถีมวลมหาชนแทนที่สื่อสารมวลชนแบบโทรทัศน์ วัฒนธรรมป๊อปเคยทรงพลังได้ด้วยโทรทัศน์ จาก *The Ed Sullivan Show* (1948-1971) ของโทรทัศน์ในสหรัฐอเมริกา จนถึง MTV ในปี ค.ศ. 1981 ตอกย้ำถึงพลังของสื่อ วัฒนธรรมไม่ได้เป็นวิถีของอักษรและอักษรศาสตร์ตามกรอบคิดแบบ Matthew Arnold อีกต่อไป²⁸ วัฒนธรรมป๊อปกลายเป็นวิถีแห่งความนิยม วิถีที่เชื่อมโยงกับวัฒนธรรมวัตถุ (material culture) และอุตสาหกรรมบันเทิง (entertainment industry) มากกว่าวรรณกรรมที่แสดงสถานะแห่งวรรณะ วิถีป๊อปจึงหนีภาพลักษณ์ของความบันเทิงไปได้ยาก ความบันเทิงที่ถูกมองจากเหล่าผู้มีวัฒนธรรมการศึกษาและชนชั้นสูงว่า เป็นสิ่งที่ไม่ได้เป็นเรื่องปัญญา ถ้าจะกล่าวอย่างง่าย ๆ ตามกรอบของอนุรักษนิยม ป๊อปไม่ใช่วัฒนธรรม การสถาปนาอำนาจของป๊อปนั้นเป็นไปได้เพราะอำนาจอุตสาหกรรม

²⁶ White, J., "Thinking Generations", p. 229.

²⁷ ดู <http://markmccrindle.com/>.

²⁸ Manganaro, M. (2002), *Culture 1922: The Emergence of the Concept*, Princeton: Princeton University Press.

บันเทิง สถานะของบ็อบถูกยกระดับได้ด้วยการเป็นวัฒนธรรมย่อย (subculture) มากกว่าที่จะเป็นวัฒนธรรม

พลังของสื่ออย่างโทรทัศน์ทำให้ใครๆ ก็สามารถเป็นเซเลบริตี้ (celebrity) ได้ ครั้นถึงโลกโซเชียลใครๆ ก็สามารถเป็นผู้นำเสนอข่าวและเป็นผู้สร้างอิทธิพล (influencer) จนสามารถเลี้ยงชีพได้ ไปจนถึงทำให้เกิดข่าวปลอม (fake news) ได้ ผู้ปฏิบัติการณ์ในโลกโซเชียลกลายเป็นทั้งปัญหาและการสร้างสรรค์ ไม่ว่าจะ เป็นบวกหรือลบ ทั้งหมดส่งผลต่อทัศนคติและความเชื่อของมหาชน ความปลอม เป็นข่าวที่ได้รับการกล่าวขวัญถึงจนเป็นคำติดปาก แต่ก็เชื่อว่าการสร้างข่าวปลอม จะถูกจัดให้เป็นวัฒนธรรมย่อย ถึงแม้ว่าอายุหรือช่วงวัยเป็นตัวแปรสำคัญในการ เสพข่าวปลอมมากกว่าการศึกษาและเพศ²⁹ ผู้สูงอายุที่มากกว่า 65 ปี กระจาย ข่าวปลอมสูงกว่าคนอายุน้อยๆ ถึงเจ็ดเท่า อนุรักษ์นิยมทางการเมืองก็จะนิยม กระจายข่าวปลอมมากกว่า ปัญหาของคนแก่ที่นิยมกระจายข่าวปลอมก็อาจจะ เป็นเพราะไม่ค่อยมีความสามารถในโลกดิจิทัล นอกเหนือไปจากความเสื่อมของ สมอง³⁰

วิถีบ็อบของโลกโซเชียลไม่ได้เป็นวัตถุที่จับต้องได้ (intangible) โลก โซเชียลเชื่อมโยงกันด้วยเครือข่ายที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ โลกเสมือน จริง (virtual reality) ที่ดูเหมือนจริงได้กลายเป็นวิถีชีวิต วัฒนธรรมดิจิทัล เทคโนโลยีคือชีวิต แบนพิมพ์ หน้าจอ ฯลฯ เครือข่ายของโลกโซเชียลไม่ได้อ่าน เขียนบน “เทคโนโลยี” (techne) แบบกระดาดอีกต่อไป การใช้คอมพิวเตอร์เป็นวิถี ชีวิตของมวลมหาชนนับล้านที่ถูกเชื่อมโยงเข้ากับวิถีบ็อบ วิธีที่ทำให้ใครต่อใคร สามารถชื่นชมความบันเทิงจากหน้าจอมีถือือ ในขณะที่เดียวกัน ก็ไม่มีใครมีความ จำเป็นใดๆ ที่จะต้องเข้าใจการทำงานของโซเชียล การใช้เทคโนโลยีมากกว่า การเข้าใจเทคโนโลยีเป็นวิถีสามัญ (common) กลไกการทำงานของโซเชียล

²⁹Rampersad, G. and Althiyabi, T. (2019), “Fake News: Acceptance by Demographics and Culture on Social Media”, *Journal of Information Technology & Politics*, retrieved 19 December 2019 from <https://doi.org/10.1080/19331681.2019.1686676>.

³⁰Guess, A. et al. (2019), “Less than You Think: Prevalence and Predictors of Fake News Dissemination on Facebook”, *Science Advances*, 5(1).

เป็นโลกที่ด้ามืดสำหรับคนทั่วๆ ไป ความสัมพันธ์ของผู้ใช้ทีวีบ๊อปไม่ได้ต้องการความเข้าใจว่ามีความเป็นมาอย่างไร

ทีวีบ๊อปที่ไม่ได้จำเป็นต้องเข้าใจที่มาที่ไปนั้น Hiroki Azuma เรียกว่าวัฒนธรรมโอตาคุ (Otaku culture) อันเป็นวัฒนธรรมที่เติบโตหลังสงครามโลกครั้งที่สองในช่วงทศวรรษที่ 1950 1960 และ 1970 สามทศวรรษที่วัฒนธรรมอเมริกันและวัฒนธรรมบ๊อปได้ขยายตัวอย่างมากในญี่ปุ่น ในขณะที่เดียวกันสำหรับญี่ปุ่นแล้ว การทำให้วัฒนธรรมอเมริกันถูกเปลี่ยนเป็นของท้องถิ่นผ่านวัฒนธรรมบ๊อปญี่ปุ่นที่บ่งบอกถึงความพ่ายแพ้สงครามนั้น เป็นอะไรที่ยอมรับได้ยากของฝ่ายขวา³¹ การยอมรับจากโครงสร้างอำนาจหลักเป็นสิ่งที่มีความสำคัญมาก³² โดยวัฒนธรรมโอตาคุที่เกี่ยวข้องกับการ์ตูน วิดีโอเกม นิยายวิทยาศาสตร์ คอมพิวเตอร์ ฯลฯ³³ นั้น เป็นส่วนสำคัญของวัฒนธรรมบริโภค (consumer culture) ทีวีโอตาคุคือวิถีชีวิตจิตใจของผู้คนที่หลงใหลกับอะไรที่อยู่นอกวิถีชีวิตแบบนี้ มองว่าเป็นเพียงแค่อินจินตนาการที่ไปไกลกว่าโลกนวนิยาย (fiction)

สำหรับ Hiroki Azuma วัฒนธรรมโอตาคุเป็นการทำให้เป็นพลังสัตว์ (animalization) วัฒนธรรมที่กลับบ่งบอกถึงการละทิ้งความสำคัญของวัฒนธรรมกรอบความคิดธรรมชาติและวัฒนธรรมเป็นการแบ่งแยกสำคัญของวิถีคิดตะวันตก โดยวัฒนธรรมบ่งบอกถึงสถานะที่สูงส่งด้วยการทำให้ธรรมชาติเชื่อง (tamed) วัฒนธรรมการคืนความเป็นสัตว์นั้นเป็นวัฒนธรรมอเมริกัน (re-animalization) ที่โดดเด่นมากหลังสงครามโลกครั้งที่สอง โดยวิถีชีวิตแบบสัตว์สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตตามธรรมชาติ กรอบความคิดเรื่องการทำให้เป็นสัตว์ในเชิงอภิปรัชญา (metaphysics) ที่ถือได้ว่า เป็นการสิ้นสุดของ “ประวัติศาสตร์” (History) ที่เป็นพัฒนาการของมนุษย์ที่เขียนด้วย H ตัวใหญ่ ประวัติศาสตร์ที่เขียนด้วยตัวใหญ่ เป็นเรื่องของการต่อสู้เพื่อเสรีภาพและประชาสังคม (civil society)

³¹ Azuma, H. (2009), *Otaku Japan's Database Animal*, translated by Jonathan E. Abel and Shion Kono, Minneapolis: University of Minnesota Press, p. 24.

³² Azuma, H., *Otaku Japan's Database Animal*, p. 11.

³³ Azuma, H., *Otaku Japan's Database Animal*, p. 3.

สำหรับประวัติศาสตร์ของการทำให้ธรรมชาติเชื่อมโยงไปจนถึงการเปลี่ยนแปลงสายพันธุกรรม (genetic) เป็นเส้นทางสำคัญของวิวัฒนาการมนุษย์ จากการปฏิวัติทางการเกษตร (agricultural revolution) การละทิ้งความเป็นธรรมชาติหรือความเป็นสัตว์เป็นเส้นทางประวัติศาสตร์แห่งความเป็นอารยะ (civilized) กรอบความคิดของการทำให้เป็นสัตว์นั้นเป็นความคิดของ Alexander Kojève โดยวิวัฒนาการของการรื้อฟื้นคืนความเป็นสัตว์ บ่งบอกถึงการใช้องค์ประกอบทางวัฒนธรรมเพื่อตอบสนองต่อผลประโยชน์เฉพาะหน้า วัฒนธรรมที่ไม่ได้มีความต้องการที่จะต้องหาความหมายที่ลึกซึ้งจากสิ่งต่างๆ เหล่านี้ ถ้าจะกล่าวอย่างง่าย ๆ ก็คือ การไม่ได้มีสำนึกทางประวัติศาสตร์ เมื่อไม่มีประวัติศาสตร์ ก็จะไม่เริ่มจุดเริ่มต้น ไม่มีสิ่งแรก ไม่มีสิ่งที่เป็นอย่างแรก (originality) สิ่งที่เป็นของแท้ (authenticity)³⁴ ทุกสิ่งทุกอย่างจึงเป็นเพียงสิ่งที่ดำเนินไปแบบซ้ำๆ (repetition) จนในท้ายที่สุดชื่อผู้ประพันธ์ (author) ก็ไม่ได้อยู่ในความทรงจำอีกต่อไป ปรากฏการณ์แบบนี้ทรงพลังอย่างมากในทศวรรษที่ 1990³⁵ ใครเป็นใคร ไม่ได้มีความสำคัญอีกต่อไปภายใต้โลกของอภิมหาข้อมูล (big data)

ถึงแม้ว่า Alexander Kojève จะไม่ได้บรรยายถึงสังคมญี่ปุ่นด้วยคำเปรียบเปรยผ่านสัตว์ แต่ตัว Kojève เองกลับเห็นว่า สังคมญี่ปุ่นเป็นสังคมที่เน้นการแสดงตัวแบบดัดจริตในแบบชนชั้นสูง (snobbery) หลังสงครามโลกครั้งที่สองสังคมญี่ปุ่นเป็นอะไรที่ตรงกันข้ามกับธรรมชาติ เช่น พิธีกรรมฆ่าตัวตาย (seppuku)³⁶ แต่สำหรับ Hiroki Azuma เส้นทางของวัฒนธรรมโอตาคุที่อยู่ภายใต้ปริมาณของฐานข้อมูล (database) มหาศาล ทำให้ผู้ชมมีความสนใจอยู่เพียงแค่ขณะหนึ่ง ผู้ชมมีอารมณ์อยู่กับสิ่งนั้นเพียงชั่วครู่ และทำให้เกิดดรีกตรองกับสิ่งนั้นๆ อยู่ไม่นาน³⁷ สภาวะชั่วครู่ช่วยยามทำให้มีพัฒนาการที่บรรจบกันได้

³⁴ กรอบความคิดตะวันตกได้กลายเป็นมาตรฐานสำคัญของโลก ในขณะที่กรอบความคิดแบบจีนไม่ได้เน้นถึงการเป็นอันแรกหรือจุดเริ่มต้น ดู Han, B. (2017), *Shanzai Deconstruction in Chinese*, translated by Philippa Hurd, Cambridge: MIT Press.

³⁵ Azuma, H., *Otaku Japan's Database Animal*, pp. 61-62.

³⁶ Azuma, H., *Otaku Japan's Database Animal*, p. 68.

³⁷ Azuma, H., *Otaku Japan's Database Animal*, p. 75.

(convergence) หรือตะวันออกกับตะวันตก ถ้าจะกล่าวอย่างง่ายๆ พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของสังคมญี่ปุ่นที่เคยมีเส้นทางประวัติศาสตร์ที่แตกต่างกัน แต่ในท้ายที่สุด ด้วยพลังของสังคมนิยมก็ดำเนินไปตามแบบสหรัฐอเมริกา

ในขณะที่ Hiroki Azuma พยายามที่จะชี้ถึงความล้มเหลวของเส้นทางการบรรยายแบบอภิมหาบรรยาย (grand narrative) ของวัฒนธรรมโอตาคุ³⁸ แต่เมื่อพิจารณาพัฒนาการทางประวัติศาสตร์แล้ว กรอบความคิดของ Hiroki Azuma ก็กลับทำให้อภิมหาบรรยายทรงพลังอยู่ดังเดิม เส้นทางการทำลายล้างของเทคโนโลยีนั้นเป็นอภิมหาคำบรรยาย การขึ้นมาของเทคโนโลยียอมทำให้ผู้คนหวาดวิตกมาตลอดระยะเวลาทางประวัติศาสตร์ นับตั้งแต่ลอร์ด ตัวเลข (numerical) การบันทึกด้วยตัวอักษรผ่านภาษาเขียน (writing) ของ Plato ในผลงาน *Phaedrus* ไล่มาจนถึงสังคมอุตสาหกรรม วิทยาศาสตร์ของปรมาณู ไปจนถึงโทรทัศน์ โลกไซเบอร์ และ Anthropocene ฯลฯ พัฒนาการของมนุษย์ในช่วงเวลาต่างๆ ของเทคโนโลยีสร้างความหวาดวิตกให้กับมนุษย์ได้เสมอ ความหวาดวิตกกับเทคโนโลยีเกิดขึ้นได้ทั้งฝ่ายซ้ายไปจนถึงฝ่ายขวา อนาคตเต็มไปด้วยความมืดมนเป็นคำบรรยายสามัญ (common) ที่ปรากฏให้เห็นอยู่เสมอๆ เช่น หายนะจากหุ่นยนต์และปัญญาประดิษฐ์ ดังที่ปรากฏในภาพยนตร์ *2001: A Space Odyssey* ฯลฯ

วัฒนธรรมบ็อบที่เชื่อมต่อกับวัฒนธรรมเทคนะ (cultural techne) ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อเป็นส่วนขยายของมนุษย์ในการจัดการสิ่งแวดล้อมภายนอก ทั้งสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต ตั้งแต่ตัวอักษร ภาพวาด กีตาร์ไฟฟ้า มาจนถึงวิดีโอ อินเทอร์เน็ต หุ่นยนต์ ฯลฯ เป็นวัฒนธรรมเทคนะที่มักจะถูกนำไปเชื่อมโยงกับความเสื่อม (decay) อย่างน้อยๆ นับตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา การต่อต้านวัฒนธรรมบ็อบเป็นปฏิบัติการสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี เช่น โทรทัศน์ ฯลฯ การต่อต้านวัฒนธรรมบ็อบที่บ่งบอกถึงความหวาดกลัวต่อเทคโนโลยียังแสดงถึงปฏิบัติการที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากคนช่วงวัย (generation) หนึ่งที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี เช่น อีสปอร์ต (e-sport)

³⁸ Azuma, H., *Otaku Japan's Database Animal*, p. 28.

ชลช ภายใต้พลังของวัฒนธรรมเทคโนโลยีที่อยู่คู่มาพร้อมกับมนุษย์อย่างน้อยๆ ตั้งแต่ปฏิวัติการเกษตร (agricultural revolution) ก็ยังเป็นพลังสำคัญที่ขับเคลื่อนพัฒนาการสังคมมนุษย์ ความต้องการที่จะมีนวัตกรรมใหม่ๆ เพื่อให้เกิดการปฏิวัติยังคงเป็นรากฐานสำคัญของระบบเศรษฐกิจทุนนิยมภายใต้นามที่ดูไม่โหดร้ายทารุณ “disruption” หรือ “creative destruction” ของ Joseph Schumpeter

IV

สำหรับในปลายศตวรรษที่ยี่สิบ วิถีธุรกิจที่ได้รับความนิยม เช่น startup ชลช เจริญเติบโตไปได้อย่างไม่หยุดยั้ง ผ่านวิถีชีวิตและการทำงานภายในโลกไซเบอร์และพัฒนาการของเทคโนโลยีอื่นๆ วิถีชีวิตอิสระที่เป็นผลพวงของวิถีแห่งเสรีภาพของยุคฮิปปี้ (hippie) วิถีแห่งเสรีภาพเป็นสำนักแห่งยุค 1960 ยุคที่เสรีภาพและการต่อต้านอำนาจขยายตัวไปตามการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจทุนนิยม วัฒนธรรมที่บ่อนทำลายรูปแบบอำนาจนิยม เช่น วิธีการเลี้ยงลูกแบบอำนาจนิยมถูกเปลี่ยนมาเน้นพัฒนาการแบบเป็นอิสระ เพราะวิถีทางเศรษฐกิจและการทำงานไม่ได้เจริญรอยตามอาชีพของครอบครัวอีกต่อไป³⁹ ผู้หญิงก่อนหน้าสงครามโลกครั้งที่สองการศึกษาไม่ได้ใช่เรื่องจำเป็น แต่ในทศวรรษที่ 1960 การศึกษาสำหรับผู้หญิงเป็นสิ่งสำคัญ⁴⁰

วิถีชีวิตไซเบอร์ยอดนิยมเจริญเติบโตไปพร้อมกับวัฒนธรรมซิลิคอนแวลลีย์ (Silicon Valley culture) วัฒนธรรมการทำงานตามแนวนอนมากกว่าแนวตั้ง วัฒนธรรมการทำงานที่คนทำงานเป็นเพียงพวксัญญาจ้าง (contractor) มากกว่าเป็นลูกจ้าง (employee) โดยวัฒนธรรมการทำงานจะต้องทำให้คนอุทิศเวลากับการทำงานให้ได้นานที่สุด จากความบันเทิงไปจนถึงการดูแลสุขภาพทุกๆ อย่างจะอยู่ในบริษัทหมด ทั้งนี้ก็เพียงเพื่อทำให้คนทำงานไม่ห่างจากงาน โลกไซเบอร์

³⁹Doepke, M. and Zilibotti, F. (2019), *Love, Money & Parenting How Economics Explains The Way We Raise Our Kids*, Princeton: Princeton University Press, pp. 168-171.

⁴⁰Doepke, M. and Zilibotti, F., *Love, Money & Parenting How Economics Explains The Way We Raise Our Kids*, p. 196.

ทำให้การติดตามตัว การสอดส่อง (surveillance) จากภายนอกและภายใน (โดยตัวเอง) กลายมาเป็นวิถีชีวิตที่น่าพิศมัย การออกแบบสิ่งแวดล้อมจากสถาปัตยกรรม ไปจนถึงการออกกำลังกายเพื่อสร้างวินัยในการทำงานของบริษัท เป็นวิถีทางสำคัญของวัฒนธรรมซิลิคอนแวลลีย์⁴¹

ครั้นถ้าพิจารณาถึงประวัติศาสตร์ของซิลิคอนแวลลีย์ ก็จะมีถึงพลังที่อยู่เบื้องหลัง พลังที่เกิดมาจากการวิจัยมหาวิทยาลัย/อุตสาหกรรม/การทหาร วัฒนธรรมการสื่อสารที่พัฒนาจากซิลิคอนแวลลีย์เติบโตขึ้นมาจากเป้าหมายของการทำสงคราม รากฐานของซิลิคอนแวลลีย์คือสงครามและการขยายตัวของจักรวรรดินิยมอเมริกันในปลายศตวรรษที่สิบเก้าและต้นศตวรรษที่ยี่สิบ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากเทคโนโลยีทางการทหาร กลับส่งผลต่อพัฒนาการพาณิชย์ของวิถีชีวิตของซิลิคอนแวลลีย์ ถ้าจะกล่าวอีกแบบหนึ่งก็คือ ผลพวงเชิงพาณิชย์นั้นเป็นประโยชน์ที่ไม่ได้คาดว่าจะได้รับจากการวิจัยทางการทหาร

นับตั้งแต่ทศวรรษที่ 1980 เป็นต้นมา วัฒนธรรมอินเทอร์เน็ตเชิงพาณิชย์ที่ได้กลายมาเป็นวิถียอดนิยมอันเป็นเหรียญอีกด้านหนึ่งของวัฒนธรรมสงครามชัยชนะของสัมพันธมิตรชี้ให้เห็นถึงความสำคัญวัฒนธรรมสงครามที่ผลักดันให้เกิดการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยี เช่น การพัฒนาการสื่อสารไร้สาย การพัฒนาระเบิดปรมาณู ฯลฯ ชัยชนะของสงครามดำเนินไปพร้อมกับการขยายตัวของการใช้ภาษาอังกฤษผ่านวิถีชีวิตของเหล่าสัมพันธมิตร ภาษาอังกฤษเคยขยายตัวไปพร้อมกับพลังเจ้าอาณานิคมที่พระอาทิตย์ไม่เคยตกดิน ในขณะที่ช่วงเวลาหลังสงครามโลกครั้งที่สองก็เป็นภาษาอังกฤษของ “วิถีแห่งความสงบภายใต้ตำรวจโลกอเมริกัน” (*Pax Americana*) ภายใต้โครงสร้างอำนาจของระเบียบทุนนิยมโลก ภาษาอังกฤษเป็นของประเศมหาอำนาจทางเศรษฐกิจและการเมือง เช่น อังกฤษ อเมริกา ฯลฯ การจัดการความรู้และวัฒนธรรมผ่านภาษาอังกฤษเป็นเครื่องมือสำคัญของสถาบันการศึกษา

⁴¹ Lyons, D. (2018), *Lab Rat: How Silicon Valley Made Work Miserable for the Rest of Us*, New York: Hachette.

วิทยาศาสตร์ที่ใช้อังกฤษเป็นภาษาหลักในการสื่อสาร (*lingua franca*)⁴² ภาษาอังกฤษทำให้ความหลากหลายแห่งภาษาและความคิดที่ถูกกำกับด้วยภาษาค่อยๆ สูญพันธุ์ ด้วยพลังของภาษาอังกฤษทำให้ความเสียหายเกิดขึ้นจากความเสื่อมของภาษา ภายใต้ “วิถีแห่งความสงบภายใต้ตำรวจโลกอเมริกัน” ความสำคัญของ “*Lingua Americana*” กลายมาเป็นพลังสำคัญที่หนักหน่วงมากกว่าที่จะเรียกว่า “อำนาจนุ่มนวล” (soft power) ด้วยพลังของวิทยาศาสตร์ที่ดำเนินไปพร้อมกับภาษาอังกฤษ จนทำให้ภาษาอังกฤษกลายเป็นภาษาของโลกวิทยาศาสตร์ ภายใต้กรอบคิดของการเป็น “โลกที่เป็นหนึ่งเดียวกัน” ตามกรอบคิดแบบเพลง *Imagine* (1971) ของ John Lennon ที่แสดงถึงพลังป็อบภาษาอังกฤษนั้นสามารถใช้วิทยาศาสตร์เป็นหัวหอกสำคัญ การปรับเปลี่ยนจิตสำนึกและวิถีชีวิตให้สอดคล้องกับวิทยาศาสตร์นั้น ดำเนินผ่านความรู้ที่ได้การใช้ภาษาอังกฤษ การไม่ใช้ภาษาอังกฤษทำให้การเข้าถึงและการแลกเปลี่ยนความรู้ทางวิทยาศาสตร์เป็นไปได้อย่างจำกัด เพียงแต่พลังของภาษาอังกฤษในโลกวิทยาศาสตร์ครอบคลุมมากกว่าครึ่งหนึ่งของสิ่งตีพิมพ์งานวิทยาศาสตร์ เพราะอย่างน้อยๆ ผลงานวิชาการที่สำคัญที่พิจารณาผ่าน “impact factor” ตีพิมพ์ผ่านวารสารวิชาการภาษาอังกฤษ⁴³

สำหรับความรู้มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ อดีตและวัฒนธรรมจากโลกภาษาอังกฤษจึงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงได้ยาก วิถีแห่งโลกภาษาอังกฤษเป็นวิถียอดนิยม (popular) ที่แสดงผ่านโครงสร้างอำนาจโลกและรัฐประชาชาติของ

⁴²Panko, B. (2017), “English Is the Language of Science. That Isn't Always a Good Thing”, *Smithsonian Magazine*, 2 January 2017, retrieved 1 January 2020 from <https://www.smithsonianmag.com/science-nature/english-language-science-can-cause-problems-180961623/>; Shum, G. and Pico, T. (2016), “Does English Have to Be the Dominant Language of Science?”, *Scientific American*, 16 October 2016, retrieved 1 January 2020 from <https://blogs.scientificamerican.com/guest-blog/does-english-have-to-be-the-dominant-language-of-science/>; Huttner-Koros, A. (2015), “The Hidden Bias of Science’s Universal Language”, *The Atlantic*, 21 August 2015, retrieved 1 January 2020 from <https://www.theatlantic.com/science/archive/2015/08/english-universal-language-science-research/400919/>.

⁴³Amano, T. et al. (2016), “Language Are Still a Major Barrier to Global Science”, *PlosBiology*, 14(12): e2000933. doi:10.1371/journal.pbio.2000933.

หลายต่อหลายประเทศ เพียงแต่ต้องไม่ลืมว่า วิถีแห่งโลกภาษาอังกฤษเป็นวิถียอดนิยมนั้นไม่ใช่วัฒนธรรมบีบ ดึงที่ได้กล่าวมาแล้วในตอนแรกถึงวัฒนธรรมการบริหารงานและวัฒนธรรมการอ่านเขียน (literate culture) ถูกกำหนดผ่านโครงสร้างอำนาจของระเบียบโลก (world order) ด้วยกลไกการศึกษา เช่น การสร้างมหาวิทยาลัยตามแนวทางของการศึกษาแบบตะวันตก โดยเฉพาะอย่างยิ่งแองโกล-อเมริกัน ฯลฯ แม้ว่าภายใต้โครงสร้างของรัฐประชาชาติการศึกษาและการใช้ภาษาท้องถิ่น (vernacular) จะแสดงคุณลักษณะแห่งชาติและชาตินิยมก็ตาม การศึกษาภาคบังคับของรัฐประชาชาติที่เชื่อมโยงเข้ากับโครงสร้างอำนาจของระเบียบโลก ทำให้วัฒนธรรมชนชั้นสูงและวิถีชาวบ้านมีการแลกเปลี่ยนกันมากยิ่งขึ้น วิถีของโลกภาษาอังกฤษเป็นวิถียอดนิยมนับได้รับการตอกย้ำ และกลายเป็นวิถีชีวิตประจำวันมากยิ่งขึ้น

ในระเบียบโลก วิถีแห่งโลกภาษาอังกฤษเป็นส่วนสูงสุดของโซ่แห่งอำนาจจากสังคมแอตแลนติกเหนือไปจนถึงสังคมอื่นๆ การอยู่ภายใต้โครงสร้างรัฐประชาชาติตามแนวทางการสร้างชาติ (nation-building) ของยุโรปตะวันตกที่เน้นถึงความเท่าเทียมกันนั้น ก็เชื่อว่าจะทำให้ชนชั้นหดหายไป ความไม่เท่าเทียมกันยังดำรงอยู่ จากโลกทัศน์ รสนิยม การเลี้ยงดูลูกไปจนถึงการศึกษา ฯลฯ ทั้งหมดถูกกำกับด้วยโครงสร้างทางชนชั้น การเข้าถึงทรัพยากรจากระดับชาติไปจนถึงนานาชาติ เป็นไปได้ตามศักยภาพทางชนชั้น เช่น โครงสร้างอำนาจและชนชั้นของโลกการศึกษาระดับสูงสัมพันธ์กับโครงสร้างทางชนชั้นของรัฐประชาชาติหรือโครงสร้างอำนาจโลก ถ้ายอมรับในการจัดอันดับมหาวิทยาลัยโลก⁴⁴ เช่น THE (Time Higher Education) เป็นต้น แล้วจะเห็นได้ว่า โอกาสที่โรงเรียนที่ใช้ภาษาท้องถิ่นในดินแดนยากจนนั้น แทบจะเป็นไปไม่ได้เลยที่จะเข้าเรียนต่อมหาวิทยาลัยอันดับสูงๆ ของโลกทุนนิยมภาษาอังกฤษ อย่างน้อยๆ ความสามารถแรกๆ ที่จำเป็นก็คือภาษาอังกฤษ

⁴⁴ ดู Pusser, B. and Marginson, S. (2013), "University Ranking in Critical Perspective", *Journal of Higher Education*, 84(4), pp. 544-568.

ภายใต้โครงสร้างอำนาจของระเบียบโลกที่ไม่สมมาตร (asymmetry) หรือไม่เท่าเทียมกัน การถ่ายทอดความรู้จึงต้องพึ่งพาภาษาอังกฤษภายใต้สาขาวิชาที่ถูกจัดระเบียบโดยมหาวิทยาลัยตะวันตก โดยเฉพาะอย่างยิ่งมหาวิทยาลัยที่ใช้ภาษาอังกฤษ จากผู้มีอำนาจมากไปสู่ผู้มีอำนาจน้อย และจากผู้มีอำนาจน้อยไปสู่ผู้มีอำนาจมาก ก็หลีกเลี่ยงโครงสร้างอำนาจที่กำกับด้วยทุนนิยมพูดภาษาอังกฤษไปได้ยาก วิธีแห่งโครงสร้างอำนาจที่เชื่อมโยงกับทุนนิยมพูดภาษาอังกฤษ (English speaking capitalism) ได้กลายมาเป็นวิถียอดนิยม (popular) จนในท้ายที่สุดได้ครองความเป็นเจ้า (hegemony) ถึงแม้ว่าในทางการเมืองการครองความเป็นเจ้าจะค่อยๆ เสื่อมถอยไปในศตวรรษที่ยี่สิบเอ็ดก็ตาม จนทำให้ภาษาอื่นๆ ในระดับชนชั้นนำในบางมิติหมดความสำคัญลง เช่น อินเทอร์เน็ต ความสัมพันธ์ที่ไม่สมมาตรเกิดขึ้นผ่านการเขียนที่เป็นภาษาถิ่น แต่การอ่านก็ยังเป็นการอ่านผ่านภาษาอังกฤษ⁴⁵

ภาษาอังกฤษมีคนพูดประมาณ 1.5 พันล้านคนจากประชากรโลก 7.5 พันล้านคน คือประมาณ 20% ในขณะที่ปริมาณของผู้ใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาแม่ก็มีปริมาณไม่ถึง 10% ของประชากรโลก การสถาปนาความเป็นเจ้าของความเป็นสากล (universalism) ที่เคยเป็นส่วนสำคัญของการสถาปนาจักรวรรดิตั้งแต่โรมันจนถึงจักรวรรดินิยมในศตวรรษที่ยี่สิบเก้าและยี่สิบ และกรอบคิดความก้าวหน้า (progress) ของแนวทางยุคภูมิธรรม (Enlightenment) อันเป็นวิถีสำคัญของสภาวะสมัยใหม่ตะวันตก ที่ขยายตัวไปพร้อมกับอาณานิคม (colonial) จึงไม่ได้เป็นสากลและไม่แสดงถึงจำนวนส่วนใหญ่ (majority) ถึงแม้ว่าภาษาอังกฤษจะไม่ใช้ภาษาของประชากรส่วนใหญ่ของโลกใบนี้ แต่พวกเขาใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาแม่ ก็ทรงไว้ซึ่งอำนาจในแทบทุกมิติ จากเศรษฐกิจ การเมือง การทหาร วัฒนธรรม ฯลฯ

ภาษาอังกฤษครอบครองพื้นที่เป็นหลักในการใช้อินเทอร์เน็ต ภูมิญาณแห่งวิถีความคิด (geopistemic mode of thought) จากปริณิถนอลอังกฤษ

⁴⁵Mizumura, M. (2015), *The Fall of Language in the Age of English*, translated by Mari Youshihara and Juliet Winters Carpenter, New York: Columbia University Press.

ได้รับความนิยม (popular) จนกลายเป็นวิถีสามัญของโลกไซเบอร์ ความรู้ในดินแดน
ตลาดเกิดใหม่ถูกกำกับด้วยโครงสร้างอำนาจของโลกที่ใช้อังกฤษ โดยเฉพาะ
อย่างยิ่งในระบอบสังคมนิยมที่ผ่านมากำกับด้วยเสรีนิยมใหม่ (neoliberal) โดย
ทั้งเนื้อหา (content) และรูปแบบ (form) ต่างก็ถูกจัดระเบียบ เช่น การเขียน
ตามแนวทางของการใช้ประโยคหัวเรื่อง (topic sentence) อันเป็นแนวความคิด
ที่ปรากฏขึ้นในความคิดของ Alexander Bain ในปี 1866 การใช้ประโยคหัวเรื่อง
นั้นเป็นรูปแบบสำคัญของยุทธวิธีในการใช้เป็นศิลปะในการโน้มน้าว (rhetoric
device)⁴⁶ การใช้ประโยคหัวเรื่องจึงเป็นรูปแบบหนึ่งของการนำเสนอ การได้รับ
ความนิยมของประโยคหัวเรื่องขยายตัวไปผ่านปฏิบัติการของนักวิชาการ
มหาวิทยาลัยของโลกพูดภาษาอังกฤษ เป็นต้น

วิถีแห่งโครงสร้างอำนาจของอังกฤษที่ตามต่อด้วยวิถีอเมริกัน และส่วน
ขยายไปยังออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ แคนาดา รวมไปถึงดินแดนอดีตอาณานิคม
เช่น อินเดีย แคริบเบียน ฯลฯ ยิ่งทำให้โครงสร้างอำนาจของกลุ่มคนพูดอังกฤษเป็น
ภาษาแม่เหนียวแน่นและทรงพลังมากยิ่งขึ้น ถึงแม้ว่าโลกาภิวัตน์จะก่อให้เกิดข้อ
อำนาจที่หลากหลายมากขึ้น แต่โครงสร้างอำนาจของทุนนิยมใช้ภาษาอังกฤษ เช่น
อังกฤษ อเมริกา แคนาดา ออสเตรเลีย⁴⁷ ฯลฯ กลับแสดงถึง “การหันกลับเป็นหนึ่ง
เดียว” (universe) มากกว่าที่จะเป็นความหลากหลาย เพราะ “ความเป็นสากล”
ที่เป็นมาตรฐานของวิถีคริสเตียน (Christian) เช่น คาทอลิก หรือ “catholicus”
ในรากละตินที่หมายถึง “universal” รากศัพท์จากคำกรีก “katholikos”
ที่หมายถึงทั้งหมด ฯลฯ ไม่ได้เกิดขึ้นจากการที่ทุกๆ คนพร้อมใจกันปฏิบัติตาม แต่
เป็นเพราะพลังของอาณานิคมและพลังของโครงสร้างอำนาจของสังคมแอตแลนติก
เหนือ (North Atlantic Society) ถ้าจะกล่าวอย่างง่ายๆ ยุโรปตะวันตก
เป็นศูนย์กลาง (Eurocentrism) โดยในศตวรรษที่ยี่สิบ และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง
หลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา ก็อยู่ภายใต้การนำของสหรัฐอเมริกาผ่าน

⁴⁶ ข้อถกเถียงเรื่องการใช้ประโยคหัวเรื่อง ดู D'Angelo, F. (1986), "The Topic Sentence Revisited", *College Composition and Communication*, 37(4), pp. 431-441.

⁴⁷ ดู Hall, P. and Soskice, D. (2001), *Varieties of Capitalism: The Institutional Foundations of Comparative Advantage*, Oxford: Oxford University Press.

อำนาจนุ่มนวล (soft power) เช่น การศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเหล่าอาจารย์มหาวิทยาลัยที่ได้รับการฝึกฝนจากสหรัฐอเมริกา เป็นต้น ก็ยังแสดงถึงค่านิยมของดินแดนชายขอบที่จะแสดงตัว (identified) กับโครงสร้างอำนาจของทุนนิยมภาษาอังกฤษ

ยุโรปตะวันตกในฐานะพลังและระบอบทางญาณวิทยา (epistemic regime) ที่เป็นองค์ประกอบสำคัญของโครงสร้างอำนาจและความรู้ในการจัดระเบียบรัฐประชาชาติ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ฯลฯ นั้น เป็นผลพวงทางประวัติศาสตร์ของการขยายตัวของยุโรปตะวันตก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงอาณานิคมและหลังอาณานิคม (postcolonial) ถึงแม้ว่าการเดินทางของญาณวิทยาและความรู้จากสังคมแอตแลนติกเหนือจะทรงพลัง แต่ชุดความรู้จากสังคมแอตแลนติกเหนือที่ขยายตัวไปยังดินแดนต่างๆ ในโลกย่อมมีช่องว่างของ “เคหะความรู้” (eco-knowledge) ของดินแดนหนึ่ง อันเป็นความรู้ที่สัมพันธ์กับการดำรงอยู่ของผู้ผลิตความรู้จากพื้นที่หนึ่งๆ เช่น ความรู้เรื่องการพัฒนาเศรษฐกิจทุนนิยมต้องไปด้วยกันกับระบอบเสรีประชาธิปไตย ฯลฯ รากฐานของความรู้ที่เป็นเพียงความรู้หรือข้อเสนอ (proposition) ที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์ทางประวัติศาสตร์และเงื่อนไขทางชีววะที่มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม

เครือข่ายของเทคโนโลยีและวัฒนธรรมเทคนิค (cultural techne) ที่ใช้ภาษาอังกฤษพร้อมเสมอที่จะตอบสนองต่อความต้องการและความคิดภายในด้วยกันเอง เช่น วัฒนธรรมเสียงสะท้อนในโลกโซเชียล ฯลฯ ไม่ว่าจะเข้าไปในรูปแบบของการเห็นด้วยหรือคัดค้าน เพียงแต่พื้นที่ที่ผู้คนนิยมก็จะเป็นผู้คนที่มีความคิดพฤติกรรม ความเชื่อ ฯลฯ ในทิศทางเดียวกัน ห้องสะท้อนความคิดของผู้มีความคิดได้รับการยืนยันจากคนพวกเดียวกัน แต่พื้นที่โซเชียลก็มีอะไรที่เป็นไปในทางตรงกันข้ามได้ ความคิดที่เป็นนปฏิกิริยามีอยู่เสมอ ถึงกระนั้นก็ดี โลกดิจิทัลและพื้นที่โซเชียลของโลกภาษาอังกฤษได้เข้ามาเป็นโครงสร้างพื้นฐานในฐานะเส้นทางคมนาคมที่แตกกลายเป็นวิถีชีวิตประจำวันของผู้คนจำนวนมาก

พื้นที่โซเชียลที่ผู้คนจำนวนมากใช้ชีวิตอยู่นั้น ไม่ต้องถามว่าโซเชียลคืออะไร? โซเชียลดำรงอยู่อย่างไร? สำหรับในชีวิตประจำวันผู้ใช้เป็นเพียงผู้ใช้

มากกว่าที่จะสนใจการทำงานของเทคโนโลยี อัลกอริธึมก็เช่นเดียวกัน จากการทำงานของอัลกอริธึม (algorithm) ไปจนถึงพื้นที่ไซเบอร์มีคนไม่มากนักที่รู้ว่าทำงานอย่างไร การทำงานของอัลกอริธึมเป็นกล่องดำ (black box) ที่ไม่โปร่งใส แม้ว่าจะไม่ได้เป็นอะไรที่ทำงานได้ในตัวเอง เพราะการทำงานของอัลกอริธึมถูกกำหนดโดยหน่วยงานของบรรษัททุนนิยมดิจิทัล ถึงแม้ว่าจุดเริ่มต้นจะเป็นผลิตภัณฑ์ของวงการวิชาการ (ค.ศ. 1994-1997) แต่การทำงานของอัลกอริธึมนั้นเป็นไปเพื่อกิจการทางธุรกิจ เมื่ออัลกอริธึมถูกนำไปใช้เป็นประโยชน์ทางการค้า⁴⁸ อัลกอริธึมสอดใส่สิ่งที่บริษัทต้องการขายให้ผู้บริโภค อัลกอริธึมจึงส่งเสริมคุณค่าในตลาดผู้บริโภค ในขณะที่เดียวกัน โลกดิจิทัลก็ทำให้ผู้ใช้ทุกๆ คนกลายมาเป็นทรัพยากรที่จะถูกนำไปใช้ในกระบวนการการผลิต เช่น การเป็นข้อมูล ฯลฯ ทุกๆ คนจึงน่าจะมีความสุขในฐานะที่มีส่วนร่วมสำคัญที่ช่วยทำให้ทุนนิยมดิจิทัล (digital capitalism) ประสบความสำเร็จร่ำรวย

⁴⁸Mager, A. (2012), "Algorithmic Ideology: How Capitalist Society Shapes Search Engines", *Information, Communication & Society*, 15(5), pp. 769-787.